

บทที่ ๕

อวสานโลกสองชั่วฉับ (ค.ศ. ๑๙๘๕ - ๑๙๙๒)

ต้องย้อนไปทศวรรษ ๑๙๘๕ เพื่อค้นหาตัวการที่เร่งประวัติศาสตร์ให้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และยิ่งชัดเจนมากขึ้นตั้งแต่ปี ๑๙๘๕ อันที่จริง พื้นฐานทั้งหมดของโลกที่เริ่มมาตั้งแต่ปี ๑๙๔๕ หรืออาจเป็นปี ๑๙๑๗ ถูกสั่นคลอน สิ่งที่เป็นผลจากสงครามโลกครั้งที่ ๒ เลือนหายไป เพราะเยอรมนีซึ่งรวมกับญี่ปุ่นต่างก็กลับมาเป็นมหาอำนาจอีกครั้ง ขณะที่ลัทธิคอมมิวนิสต์ ล้มลุกคลุกคลาน เศรษฐกิจแบบตลาดกลับเป็นฝ่ายมีชัยในทุกหนทุกแห่ง สหภาพโซเวียตต้องถอยในทุกๆ ด้านและแตกออกเป็นหลายสาธารณรัฐ การสิ้นสุดของสงครามเย็นทำให้ความตึงเครียดลดความรุนแรงลง ระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาของตะวันตกกลายเป็นที่นิยมแพร่หลาย แต่การกลับมาของลัทธิชาตินิยมจะทำให้ระเบียบโลกใหม่ที่กำลังอยู่ในช่วงพักตัวนี้จะกลายเป็นจุดสิ้นสุดของความขัดแย้งหรือจุดเริ่มต้นของความปั่นป่วนในทุกทิศทุกทางกันแน่

ตรงกันข้ามกับที่มีการกล่าวถึง “จุดจบของประวัติศาสตร์” สงครามอ่าว นำโลกเข้าสู่บรรยากาศแห่งสงครามอีกครั้ง ในปี ๑๙๙๒ โลกเปลี่ยนไปจากเดิมมากแต่ไม่เป็นสันติภาพและประชาธิปไตยไปทั้งหมด ปรากฏการณ์ด้านเศรษฐกิจและการเมืองในปี ๑๙๘๕ ยืนยันการเปลี่ยนแปลงนี้

ปรากฏการณ์ด้านเศรษฐกิจ เศรษฐกิจในโลกตะวันตกเจริญเติบโตอย่างมากในช่วงปี ๑๙๘๕ - ๑๙๙๐ มีปัจจัยสองประการที่อธิบายการสิ้นสุดของวิกฤตเศรษฐกิจที่เริ่มมาตั้งแต่ปี ๑๙๗๓ ปัจจัยแรกคือราคาน้ำมันที่ลดลงเนื่องจากความต้องการชะลอตัว จากการที่มีผู้ผลิตน้ำมันนอกกลุ่มโอเปกเข้าตลาด (นอร์เวย์และ

อังกฤษ) และจากการใช้พลังงานทดแทนมากขึ้น (พลังงานนิวเคลียร์) อุปสงค์ที่ลดลงสวนทางกับอุปทานที่เพิ่มขึ้นจึงทำให้น้ำมันจำนวนมหาศาลล้นตลาด ปัจจัยที่สองคือเศรษฐกิจโลกกลับมาขยายตัวอีกครั้ง เนื่องจากเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาอยู่ในช่วงขาขึ้นเพราะมีการนำนโยบายลดอัตราเงินเฟ้อมาใช้ ช่วยให้ราคาสินค้าปรับตัวอยู่ในขอบเขตและอัตราการว่างงานลดลง ความมั่งคั่งรอบใหม่ของสหรัฐอเมริกาจึงส่งผลดีต่อเศรษฐกิจโลกโดยรวม และเพื่อแก้ปัญหาการค้าดอลลาร์ผันผวน รัฐมนตรีคลังของกลุ่ม G7 จึงเห็นชอบในข้อตกลงฟลาซา (Plaza) ที่นครนิวยอร์ก (๒๒ กันยายน ๑๙๘๕) และข้อตกลงลูฟวร์ (Louvre) ที่กรุงปารีส (๒๒ มิถุนายน ๑๙๘๗) ด้วยเหตุนี้ ช่วงปี ๑๙๘๕ - ๑๙๘๘ จึงเป็นช่วงเศรษฐกิจขยายตัวรอบใหม่ของโลกตะวันตกจากความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยี การพัฒนาวิทยาศาสตร์คอมพิวเตอร์ และการทวิการค่าและการบริการ แต่เศรษฐกิจที่กลับมาขยายตัวนี้ประปรายเห็นได้จากอัตราการว่างงานที่ยังสูงอยู่จากความผันผวนของดัชนีตลาดหลักทรัพย์ (เช่น ที่วอลล์สตรีตดัชนีดิ่งลงเมื่อวันที่ ๑๙ ตุลาคม ๑๙๘๗ เป็นต้น) และโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากความเปราะบางของระบบการเงินระหว่างประเทศที่ยังอิงอยู่กับสหรัฐอเมริกาซึ่งขาดดุลและเป็นหนี้

เศรษฐกิจของโลกตะวันตกเข้าสู่ภาวะถดถอยอีกครั้งก่อนเกิดสงครามอ่าว (ปี ๑๙๙๐ - ๑๙๙๑) ด้วยซ้ำ เห็นได้จากราคาน้ำมันปรับตัวสูงขึ้นอย่างกะทันหัน ตลาดหลักทรัพย์เปราะบาง กิจกรรมทางเศรษฐกิจชะลอตัว การว่างงานเพิ่มขึ้น และยิ่งกว่านั้นตัวแสดงหลักทางเศรษฐกิจกลับนำมาตรการที่สวนทางกับอัตราดอกเบี้ยมาใช้

ปรากฏการณ์ด้านการเมือง นั่นคือการขึ้นสู่อำนาจของนายมีคาอิล กอร์บาชอฟ (Mikhail Gorbachev) ซึ่งได้รับเลือกเป็นเลขาธิการใหญ่พรรคคอมมิวนิสต์สหภาพโซเวียตเมื่อวันที่ ๑๑ มีนาคม ๑๙๘๕ เหตุการณ์นี้ไม่ได้ส่งผลกระทบเฉพาะภายในสหภาพโซเวียตเท่านั้น นโยบายเปเรสตรอยกา (perestroika - การปรับโครงสร้าง) กระทบกลไกรัฐและสังคมโซเวียตในทุก ๆ ด้าน และนโยบาย

กลาสนอสต์ (glasnost - ความโปร่งใส) ทำให้กระบวนการแตกสลายเริ่มทำงาน มิคาอิล กอร์บาชอฟ ได้รับเลือกให้เป็นประมุขของประเทศ (พฤษภาคม ๑๙๘๙) และนายอันเดร ซาฮารอฟ (Andrei Sakharov) นักวิชาการหัวก้าวหน้า กลับจากการถูกเนรเทศ หลังถูกกักตัวไว้ที่เมืองกอร์กี (Gorki) ตั้งแต่ปี ๑๙๘๐ นับเป็นการเปลี่ยนแปลงผู้นำระดับสูงของสหภาพโซเวียตที่แสดงให้เห็นว่าหลักนิยมการหยุดนิ่งของเบรชเนฟได้ตายไปแล้ว ในด้านนโยบายต่างประเทศก็เช่นกัน นโยบายของกอร์บาชอฟส่งผลกระทบไปทั่ว เนื่องจากกอร์บาชอฟต้องการทุ่มทรัพยากรของสหภาพโซเวียตให้การปฏิรูปโครงสร้างทางเศรษฐกิจ จึงจำกัดการแทรกแซงในต่างประเทศลง

ในปี ๑๙๘๕ เศรษฐกิจที่เริ่มขยายตัวและการปฏิรูปของกอร์บาชอฟส่งผลกระทบอย่างมาก เพราะช่วยให้เกิดการเจรจาที่สร้างสรรค์ระหว่างสหรัฐอเมริกากับสหภาพโซเวียต เกิดการปฏิวัติในยุโรปตะวันออก และบรรยากาศการผ่อนคลายความตึงเครียดแผ่ปกคลุมไปทั่วโลก ระบบนานาชาติใหม่กำลังก่อตัวขึ้น

จุดจบของสงครามเย็น

การสิ้นสุดของสงครามเย็นส่งผลเชิงบวกทันที นั่นคือความขัดแย้งระดับภูมิภาคได้รับการแก้ไขและกระบวนการไปสู่ประชาธิปไตยเริ่มเดินหน้า แต่หาใช่ “จุดจบของประวัติศาสตร์” อย่างที่หลายคนกล่าวอ้าง เพราะแทนที่จะสร้างระเบียบโลกใหม่ การสิ้นสุดของสงครามเย็นนำความไร้ระเบียบมาให้มากกว่า

โลกที่มีระเบียบหรือไร้ระเบียบ

ภายในระยะเวลาเพียงไม่กี่ปีหรือกระทั่งไม่กี่เดือน สถานการณ์ที่ดูเหมือนจะตึงเครียดหรือยืดเยื้อมานานก็ได้รับการแก้ไขอย่างง่ายดาย สองเยอรมนีรวมประเทศกัน กำแพงเบอร์ลินล่มสลาย กองทัพโซเวียตออกจากอัฟกานิสถาน สงครามอิหร่าน-อิรักยุติลง ทหารเวียดนามถอนตัวออกจากกัมพูชา แอฟริกาใต้

ปล่อยให้นามิเบียได้รับเอกราช ชิปนาวุธในยุโรป (euromissiles) ไม่ใช่แค่ถูกรื้อถอนเท่านั้นแต่ยังถูกทำลายอีกด้วยจากการบังคับใช้สนธิสัญญาอาวุธนิวเคลียร์พิสัยปานกลาง (Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty : INF) ซึ่งกลายเป็นแบบแผนของจิตวิญญาณใหม่ระหว่างตะวันออกกับตะวันตก สัญญาณของการผ่อนคลายความตึงเครียดปรากฏทั่วไป เช่น ระหว่างโมร็อกโกกับแนวร่วมโปลิชาร์โอ (๓๐ สิงหาคม ๑๙๘๘) ระหว่างชาวกรีกกับชาวตุรกี (การประชุมสุดยอดในเดือนมกราคม ๑๙๘๘) ระหว่างกรีซกับตุรกีซึ่งนับเป็นครั้งแรกตั้งแต่ปี ๑๙๗๘) ระหว่างชาวไซปรัสเชื้อสายกรีกกับชาวไซปรัสเชื้อสายตุรกี (๒๔ สิงหาคม ๑๙๘๘) และระหว่างชาวเกาหลีเหนือกับชาวเกาหลีใต้ (กันยายน ๑๙๙๐) เป็นต้น กองทัพอินเดียซึ่งเข้าไปสถาปนาความสงบเรียบร้อยในศรีลังกาในปี ๑๙๘๗ ก็ถอนตัวออกมาในเดือนกรกฎาคม ๑๙๘๙ เอธิโอเปียเจรจากับเอริเทรียภายใต้การสนับสนุนของอดีตประธานาธิบดีคาร์เตอร์ (กันยายน ๑๙๘๙) ความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างอาร์เจนตินากับอังกฤษกลับมาเป็นปกติเมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๑๙๙๐ เยเมนสองรัฐรวมประเทศกันเมื่อวันที่ ๒๑ พฤษภาคม ๑๙๙๐ แต่กลับมาต่อสู้กันใหม่ในปี ๑๙๙๔ ชาวคาทอลิกและชาวโปรเตสแตนต์ในไอร์แลนด์ร่วมโต๊ะเจรจากัน (มิถุนายน ๑๙๙๑) และอังกฤษกับไอร์แลนด์ร่วมกันประกาศยุติสงครามกลางเมือง (ธันวาคม ๑๙๙๓) อิสราเอลและปาเลสไตน์รับรองการมีอยู่ซึ่งกันและกัน (๙ กันยายน ๑๙๙๓) โลกของเราฉลาดขึ้นกว่าเดิมจริงหรือ แล้วจะเข้าริตในระบอบประชาธิปไตยด้วยหรือไม่ ในอีกฝั่งหนึ่งของโลก ช่วงเวลานี้ตรงกับ การตื่นตัวของกระแสชาตินิยมและการกลับมาเกิดใหม่อีกครั้งของกลุ่มสุดโต่งทางศาสนาในยุโรปกลางและยุโรปตะวันออก รวมถึงในเอเชียและแอฟริกาอีกด้วย

การเปลี่ยนไปสู่ประชาธิปไตยที่ยากลำบาก

ก่อนหน้านี้ประชาธิปไตยเป็นระบอบการเมืองส่วนน้อยในโลก กล่าวคือจำกัดอยู่ในยุโรปตะวันตก อเมริกาเหนือ ญี่ปุ่นและในบางประเทศเท่านั้น พอถึงปลายทศวรรษ ๑๙๘๐ ประชาธิปไตยก็เผยแพร่ไปทั่ว เริ่มจากการเปลี่ยนแปลงไป

สู่ประชาธิปไตยในยุโรปตะวันออก ประเทศประชาชนประชาธิปไตยบางประเทศ แสดงเป็นตัวอย่าง เช่น โปแลนด์ (โซลิดาริตีกลายเป็นพรรคถูกกฎหมายในเดือน สิงหาคม ๑๙๘๘) หรือในฮังการี เป็นต้น แต่การเปลี่ยนแปลงทั้งหมดเกิดขึ้นภาย หลังการเดินขบวนประท้วง (ฤดูร้อน - ฤดูใบไม้ร่วงปี ๑๙๘๙) ขั้นแรกคือการจัด ตั้งรัฐบาลที่ไม่ใช่คอมมิวนิสต์หรือสมาชิกส่วนใหญ่ในรัฐบาลที่ไม่ใช่คอมมิวนิสต์ ขึ้นต่อมาเป็นการเลือกตั้งในครรลองประชาธิปไตยหรืออย่างเสรีบางส่วน ซึ่งผลที่ ออกมาเป็นการปฏิเสธระบอบหรือพรรคคอมมิวนิสต์ ในโปแลนด์ อดีตผู้นำโซลิดาริตี นายเลค วาเลซา ได้รับเลือกเป็นประธานาธิบดี (๙ ธันวาคม ๑๙๙๐) ในโรมาเนีย ระบอบเผด็จการถูกโค่น (๒๒ ธันวาคม ๑๙๘๙) และเผด็จการเซเชสถูกประหาร แม้แต่แอลเบเนียซึ่งเป็นที่มั่นของระบอบสตาลินแห่งสุดท้ายในยุโรปก็ยิ่งเข้าสู่ กระบวนการประชาธิปไตย ส่วนในสหภาพโซเวียต ความล้มเหลวในการรัฐประหาร ของกลุ่มอนุรักษ์นิยมช่วยเร่งกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตย (๑๙ สิงหาคม ๑๙๙๑)

ส่วนภายนอกยุโรป การผ่อนคลายความตึงเครียดครั้งใหม่ช่วยทำให้ ระบอบเผด็จการต่าง ๆ ล่มสลายและมีการสถาปนาระบอบการปกครองที่เป็น เสรีนิยมมากขึ้น ในอาร์เจนตินา อุรุกวัย และบราซิล มีการเลือกตั้งทั่วไปเพื่อสรรหา ประธานาธิบดีคนใหม่ ในชิลี การสืบทอดอำนาจของนายพลปิโนเชต์กระทำโดย ปราศจากความรุนแรง (ธันวาคม ๑๙๘๙) ในปารากวัย นายพลสเตรสเนอร์ซึ่งเป็น ผู้นำระบอบเผด็จการมาตั้งแต่ปี ๑๙๕๔ ถูกนายพลอีกคนหนึ่งโค่นอำนาจ (กุมภาพันธ์ ๑๙๘๙) และให้มีการจัดการเลือกตั้งในวันที่ ๓๐ มีนาคม ฝายค้าน เสรีนิยมชนะผู้สมัครจากกลุ่มขบวนการในการเลือกตั้ง (กุมภาพันธ์ ๑๙๙๐) ใน เอลซัลวาดอร์ กระบวนการปรองดองแห่งชาติตกลงกันได้ในเดือนมกราคม ๑๙๙๒ และรับรองเป็นการถาวรในเดือนธันวาคม ๑๙๙๒

ในเกาหลีใต้ พลเรือนคนแรกในรอบสามสิบปีได้รับเลือกเป็น ประธานาธิบดี (กุมภาพันธ์ ๑๙๙๓) ในฟิลิปปินส์ หลังจากอยู่ภายใต้ระบอบอำนาจ

นิยมนานกว่าสี่ปี ประธานาธิบดีมาร์กอส (Marcos) ก็ลี้ภัยออกนอกประเทศ เมื่อถูกประชาชน กองทัพ และสหรัฐอเมริกากดดัน มอบให้นางคอรีย์ อากีโน (Cory Aquino) ดำรงตำแหน่งต่อไป (๒๕ กุมภาพันธ์ ๑๙๘๖) ในแอฟริกา แนวคิดปฏิบัตินิยม (pragmatism) มีชัยเหนือลัทธิอุดมคติมาร์กซิสต์ - เลนินนิสต์ และระบอบการเมืองหลายพรรคแพร่ไปทั่ว (กาบอง ไวออร์ โคสต์ และแซมเบีย) ในเบนิิน ระบอบมาร์กซิสต์-เลนินนิสต์ที่ปกครองประเทศมาตั้งแต่ปี ๑๙๗๒ ก็เปลี่ยนเป็นประชาธิปไตยหลังถูกกองทัพทำรัฐประหาร (๒๘ กุมภาพันธ์ ๑๙๙๐) ในเอธิโอเปีย ระบอบเผด็จการของพันเอกเมงิสตู (ตั้งแต่ปี ๑๙๗๗) ถูกโค่น (พฤษภาคม ๑๙๙๑) ในมาดากัสการ์ มีการเลือกตั้งประธานาธิบดีในเดือนกุมภาพันธ์ ๑๙๙๓ และเปลี่ยนไปสู่ประชาธิปไตยได้สำเร็จ ในแอฟริกาใต้ ประมุขคนใหม่ (๑๔ กันยายน ๑๙๘๙) นายเฟรเดอริก วิลเลม เดอ เคลิร์ก (Frederik Willem de Klerk) รู้สึกปลอดภัยหลังคอมมิวนิสต์ในกลุ่มประเทศ “แนวรบปะทะ” ถอยร่น จึงยกเลิกนโยบายเหยียดผิว (apartheid) โดยส่งปล่อยนายเนลสัน แมนเดลา (Nelson Mandela) เมื่อวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๑๙๙๐ และเริ่มเจรจากับขบวนการชาตินิยมผิวดำ (มี ANC ร่วมอยู่ด้วย) กฎหมายเหยียดผิวชุดสุดท้ายถูกยกเลิก (มิถุนายน ๑๙๙๑) มีการเลือกตั้งไม่จำกัดสีผิว (เมษายน ๑๙๙๔) ซึ่ง ANC เป็นฝ่ายชนะและเนลสัน แมนเดลา ได้รับเลือกให้เป็นประธานาธิบดี

แต่การพัฒนาไปสู่ประชาธิปไตยก็มีข้อยกเว้น ในเอเชีย มีการสลายการชุมนุมเรียกร้องประชาธิปไตยที่กรุงปักกิ่งระหว่างเดือนพฤษภาคม - มิถุนายน ๑๙๘๙ (การชุมนุมของนักศึกษาที่จัตุรัสเทียนอันเหมิน) และมีการปราบปราม แม้จะถูกตะวันตกกดดันก็ตาม มีการประกาศใช้กฎอัยการศึกเมื่อวันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๑๙๘๙ และยกเลิกเมื่อวันที่ ๑๐ มกราคม ๑๙๙๐ ในอินเดีย การลอบสังหารนายราชีฟ คานธี (Rajiv Gandhi) (นายกรัฐมนตรีระหว่างปี ๑๙๘๔ - ๑๙๘๙) ในเดือนพฤษภาคม ๑๙๙๑ สะท้อนวิกฤตที่สั่นคลอนอนุทวีปอินเดีย มีการกระทบกระทั่งทางศาสนาในอินเดียและอัฟกานิสถาน ในลาตินอเมริกา การลงจากอำนาจของนายฌ็อง - โกลด์ ดูว์วาลีเย (Jean - Claude Duvalier) (๗ กุมภาพันธ์ ๑๙๘๖)

หมายถึงจุดจบของตระกูลคูว์วาลีเยในเฮติ แต่เกิดการรัฐประหาร (ปี ๑๙๙๑ - ๑๙๙๔) ซึ่งขัดขวางการกลับสู่ประชาธิปไตย มีการใช้กำลังยึดอำนาจในหลายประเทศ เช่น เวเนซุเอลา (กุมภาพันธ์และพฤศจิกายน ๑๙๙๒) เปรูซึ่งเผชิญกับสงครามกองโจรของเซนเตโรลูมินโซ (Sendero Luminoso หรือพรรคคอมมิวนิสต์แห่งเปรู) (พฤศจิกายน ๑๙๙๒) โคลอมเบียซึ่งถูกบั่นทอนจากการค้ายาเสพติด และบราซิลซึ่งเกิดวิกฤตการณ์ที่รุนแรง (ธันวาคม ๑๙๙๒) จนประธานาธิบดีคอลลอร์ (Collor) ต้องลาออก เป็นต้น ขณะที่โตโกและคองโกถูกสั่นคลอนจากความรุนแรงที่ปะทุขึ้นอย่างกะทันหัน ในแอลจีเรีย หลังการจลาจลเดือนตุลาคม ๑๙๘๘ หนทางสู่ประชาธิปไตย (กุมภาพันธ์ ๑๙๘๙) เต็มไปด้วยอุปสรรค กองทัพยึดอำนาจ (๑๑ มกราคม ๑๙๙๒) เพื่อขัดขวางแนวร่วมกบฏอิสลาม (Islamic Salvation Front) ซึ่งได้รับความนิยมในหมู่ประชาชนขึ้นสู่อำนาจ และตั้งนายแชดลี เบนเจดิด (Chadli Bendjedid) เป็นประธานาธิบดี

การเจรจาระหว่างสหรัฐอเมริกากับสหภาพโซเวียต

การเจรจาเริ่มขึ้นก่อนที่กอร์บาชอฟจะเป็นผู้นำสหภาพโซเวียตด้วยซ้ำไป ภายหลังการเจรจา การลดกำลังรบกลับมาเริ่มต้นอีกครั้งในปี ๑๙๘๔ เนื่องจากการอยู่ในช่วงการหาเสียง ประธานาธิบดีเรแกนจึงต้องการหารือกับสหภาพโซเวียตอย่างเป็นรูปธรรม การประชุมว่าด้วยมาตรการสร้างความไว้วางใจและความปลอดภัยในยุโรปเปิดตัวขึ้นที่กรุงสตอกโฮล์มในเดือนมกราคม โดยมี ๓๕ ประเทศ ที่ลงนามในข้อตกลงเฮลซิงกิเข้าร่วมในการประชุมครั้งนี้ ผู้แทนสหรัฐอเมริกา นายจอร์จ ชูลท์ซ (George Shultz) และผู้แทนสหภาพโซเวียต นายโกรมีโก ต่างเห็นชอบให้มีการเจรจาว่าด้วยการลดกำลังรบให้ได้สมดุลซึ่งกันและกัน (MBFR) ที่กรุงเวียนนา และต่อยอดไปสู่การเจรจาว่าด้วยอาวุธทางยุทธศาสตร์ โดยทั้งคู่ตัดสินใจให้จัดการประชุมสามครั้งครึ่งละหนึ่งประเด็น ได้แก่ ขีปนาวุธในยุโรป อาวุธทางยุทธศาสตร์ และอาวุธในอวกาศ

การรื้อฟื้นการเจรจา

ภายใต้การปกครองของกอร์บาซอฟ สหภาพโซเวียตรณรงค์ลดอาวุธ
ขนาดใหญ่ และดำเนินการอย่างจริงจังจนสร้างความปั่นป่วนในค่ายตะวันตก
โดยมีจุดประสงค์คือทำให้ยุโรปลดนิวเคลียร์และเป็นกลาง ซึ่งกอร์บาซอฟ
ใช้คำว่า “ยุโรปบ้านหลังเดียวกัน” นโยบายนี้ตอบโจทย์ความจำเป็นด้าน
งบประมาณคือการลดภาระค่าใช้จ่ายทางทหารจำนวนมหาศาล เนื่องจากสหภาพ
โซเวียตใช้จ่ายทางทหารคิดเป็น ๑๖% ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ
(เท่าที่เปิดเผย) ส่วนสหรัฐอเมริกา ๖.๕% และฝรั่งเศส ๓.๙%

ในเดือนตุลาคม ๑๙๘๕ กอร์บาชอฟเสนอที่กรุงปารีสให้ทั้งสองค่ายลดอาวุธทางยุทธศาสตร์ลงกึ่งหนึ่ง โดยมีเงื่อนไขว่าสหรัฐอเมริกาต้องล้มเลิกโครงการสตาร์วอร์ นอกจากนี้ กอร์บาชอฟยังเสนอเจรจาเกี่ยวกับอาวุธนิวเคลียร์กับอังกฤษและฝรั่งเศสโดยตรงอีกด้วย

การประชุมสุดท้ายต่อกับประธานาธิบดีเรแกน (๑๙ - ๒๑ พฤศจิกายน ๑๙๘๕) ที่กรุงเจนีวา นับเป็นครั้งแรกที่มีการประชุมในรูปแบบดังกล่าวตั้งแต่นั้น ปี ๑๙๗๙ และเป็นการวางรากฐานให้การเจรจาระหว่างสหรัฐอเมริกา กับ สหภาพโซเวียตอย่างถาวร ผู้นำทั้งสองต่างมีเหตุผลที่ต้องร่วมมือกัน สำหรับ เรแกน หลังความล้มเหลวหลายครั้งในการเมืองระหว่างประเทศ (Irangate และความยากลำบากในการช่วยเหลือกลุ่มคอนทราสในนิการากัว) เรแกนจึงต้องการ ลงจากตำแหน่งประธานาธิบดีในฐานะนักสันติภาพ ขณะที่กอร์บาเชฟก็ต้องการ ความสำเร็จในการเมืองระหว่างประเทศ การเจรจาเป็นไปด้วยดี แต่ยังมีประเด็น ที่ตกลงกันไม่ได้ กอร์บาเชฟประณามโครงการสตาร์วอร์ว่าเป็นความพยายาม ทำลายหลักความเท่าเทียมทางยุทธศาสตร์ซึ่งรับรองโดยข้อตกลงซอลท์ ส่วน เรแกนมีจุดยืนที่ตรงข้ามกับความคิดเห็นของชาวอเมริกันและชาวโลก ปฏิเสธที่จะ ล้มเลิกโครงการสตาร์วอร์และประณามสหภาพโซเวียตว่าไม่เคารพในข้อตกลงการ ลดกำลังรบ อย่างไรก็ตาม มีแนวโน้มที่จะตกลงกันได้ในเรื่องอาวุธนิวเคลียร์พิสัย

กลาง (INF) โดยยึด “ตัวเลือกที่เป็นศูนย์ (Zero Option)” ซึ่งหมายถึงสหภาพโซเวียตรื้อถอนขีปนาวุธเอสเอส-20 และสหรัฐอเมริกา รื้อถอนขีปนาวุธเปอร์ซิง และครุยส์

ตลอดปี ๑๙๘๖ กอร์บาชอฟเชื่อเชิญให้มีการลดอาวุธบ่อยครั้งมากขึ้น เพื่อปลดปล่อยโลกจากอาวุธนิวเคลียร์และอาวุธ “ชนิดใหม่” (เลเซอร์, ลำแสงพลังงาน) ก่อนสิ้นศตวรรษ

ประเด็นเหล่านี้ถูกหยิบยกขึ้นมากลางระหว่างการประชุมสุดยอดที่กรุงเรคยาวิก (Reykjavik) (๑๑ - ๑๒ ตุลาคม ๑๙๘๖) การต่อรองระหว่างเรแกนกับกอร์บาชอฟเกือบสำเร็จ เป็นข้อตกลงที่ครอบคลุมหลายประเด็น ได้แก่ การลดขีปนาวุธข้ามทวีปลงกึ่งหนึ่ง การทำลายขีปนาวุธพิสัยปานกลางที่มีรัศมีทำการเกิน ๑,๐๐๐ กิโลเมตร และการระงับประจำการขีปนาวุธพิสัยกลางอื่น ๆ แต่กอร์บาชอฟเรียกร้องเพิ่มเติมให้สหรัฐอเมริกาล้มเลิกโครงการ SDI ทั้งหมด ยกเว้นการทดลองในห้องปฏิบัติการ เป็นผลให้ตกลงกันไม่ได้ ส่วนสหรัฐอเมริกา ก็เจรจาโดยไม่ได้หารือกับยุโรปแต่อย่างใดและเกือบถอนอาวุธนิวเคลียร์ของตนออกจากยุโรป การขาดขีปนาวุธของสหรัฐฯ ในยุโรปจะยิ่งทำให้เกิดกติกาสัญญาวอร์ซอที่เหนือกว่าทั้งด้านยุทธโศภณกรรมตามแบบและกำลังพลอยู่แล้ว ได้เปรียบมากขึ้น ด้วยเหตุนี้ ฝรั่งเศสและเยอรมนีจึงร่วมมือทางทหารกัน เช่น การฝึกกรวม การตั้งกองพลน้อยฝรั่งเศส-เยอรมนี และการตั้งคณะมนตรีความมั่นคงฝรั่งเศส - เยอรมนี เป็นต้น แต่ยังไม่ลงตัวเนื่องจากฝรั่งเศสเป็นมหาอำนาจนิวเคลียร์ ส่วนเยอรมนีเป็นมหาอำนาจที่ไม่มีนิวเคลียร์

ข้อตกลงลดอาวุธ

ตลอดปี ๑๙๘๗ การเจรจาดำเนินต่อไปจนในที่สุดสำเร็จเป็นสนธิสัญญากรุงวอชิงตัน วันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ กอร์บาชอฟเจรจาโดยไม่ผูกมัดประเด็นต่าง ๆ เข้าด้วยกัน โดยเสนอให้ทำข้อตกลง INF แยกจากประเด็นอื่นๆ วันที่ ๑๓ เมษายน กอร์บาชอฟเสนอ “ตัวเลือกที่เป็นศูนย์สองครั้ง (double zero)” ซึ่งหมายถึง

ไม่เพียงทำลายซีปนาวุธที่มีรัศมีทำการเกิน ๑,๐๐๐ กิโลเมตรเท่านั้น แต่ยังรวมถึง ซีปนาวุธที่มีรัศมีระหว่าง ๕๐๐ - ๑,๐๐๐ กิโลเมตรด้วย ระหว่างที่รัฐบาลและ ประชาชนในยุโรปกำลังวิพากษ์วิจารณ์ประเด็นซีปนาวุธในยุโรปอย่างเข้มข้นอยู่นั้น ผู้นำการเจรจา นายเอดูอาร์ด เชวาร์ตน์ดเซ (Eduard Shevardnadze) และ นายชูลท์ซ (Shultz) ก็ร่างสนธิสัญญาออกมาอย่างรวดเร็ว วันที่ ๘ ธันวาคม ๑๙๘๗ เรแกนและกอร์บาชอฟลงนามในสนธิสัญญาออตตาวาซึ่งกันและกันที่กำหนดให้ทำลายซีปนาวุธ ที่มีรัศมีทำการระหว่าง ๕๐๐ - ๕,๕๐๐ กิโลเมตร ที่ติดตั้งบนพื้นดินในทวีปยุโรป ทั้งหมดภายในระยะเวลาสามปี สหภาพโซเวียตยอมเสียเปรียบในสนธิสัญญานี้ เนื่องจากไม่นำเอาอาวุธนิวเคลียร์ของอังกฤษและฝรั่งเศสมาพิจารณาด้วย สหภาพ โซเวียตต้องทำลายซีปนาวุธของตนมากกว่าสหรัฐอเมริกาสองเท่า แต่ก็ต้องยอมรับ ว่าซีปนาวุธเอสเอส - 20 ของสหภาพโซเวียตล้ำสมัยและด้อยกว่าเปอร์ซิง - II ของ สหรัฐอเมริกา นับเป็นครั้งแรกที่สหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตตกลงไม่เฉพาะ ลดอาวุธนิวเคลียร์เท่านั้น แต่รวมถึงการทำลายอีกด้วย อย่างไรก็ตาม อาวุธตาม สนธิสัญญานี้คิดเป็น ๔% ของหัวรบนิวเคลียร์ทั้งหมดที่กองอิมหาอำนาจครอบ ครองอยู่ และเป็นอาวุธที่ไม่อยู่ในดินแดนของตน

ยังมีความแปลกใหม่อีกประการหนึ่งคือภาคีทั้งสองเห็นชอบให้มี กระบวนการตรวจสอบอย่างละเอียดในสถานที่จริง เท่ากับว่าสองอิมหาอำนาจ ยินยอมลดอาวุธในส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องกับตนเองโดยตรงและป้องกันเฉพาะดินแดน ของตนเท่านั้น ทำให้อังกฤษและฝรั่งเศสซึ่งเป็นสองมหาอำนาจนิวเคลียร์ในยุโรป อยู่ในแนวปะทะทันที นอกจากนี้ยังมีการถกเถียงกันมากในประเด็น “ตัวเลือกที่ เป็นศูนย์สามครั้ง (triple zero)” (ซีปนาวุธที่มีรัศมีทำการต่ำกว่า ๕๐๐ กิโลเมตร) เพื่อให้เยอรมนีปลอดจากนิวเคลียร์ทั้งหมด

การประชุมสุดยอดครั้งที่ ๔ ที่กรุงมอสโคว์ระหว่างวันที่ ๒๙ พฤษภาคม ถึง ๒ มิถุนายน ๑๙๘๘ เรแกนและกอร์บาชอฟบรรลุข้อตกลงทางเทคนิค เกี่ยวกับการทดลองซีปนาวุธและนิวเคลียร์ แต่หัวข้อหลักที่มีการถกเถียงคือสิทธิ มนุษยชน

กอร์บาชอฟประกาศในที่ประชุมสหประชาชาติเมื่อวันที่ ๗ ธันวาคม ๑๙๘๘ ว่าจะลดกำลังรบของกองทัพสหภาพโซเวียตแต่ฝ่ายเดียว จำนวน ๕๐๐,๐๐๐ คน และถอนหน่วยทหาร ๖ กองพล รถถัง ๕,๐๐๐ คัน และเครื่องบิน ๘๐๐ ลำ ที่ประจำการอยู่ในเยอรมนีตะวันออก เชโกสโลวาเกีย และฮังการี กลับสหภาพโซเวียตภายในเวลาสองปี หลังคำประกาศดังกล่าว มีการพบปะระหว่าง กอร์บาชอฟกับเรแกนและบุช แม้ว่าความเหนือกว่าด้านยุทโธปกรณ์และกำลังพลของกองทัพโซเวียตจะยังคงมีอยู่ แต่ข้อเสนอเหล่านี้สร้างความปั่นป่วนในพันธมิตรแอตแลนติก การประชุมสุดยอดของสมาชิกรายการนาโต้ที่กรุงบรัสเซลส์ (๒๙ พฤษภาคม ๑๙๘๙) เห็นชอบให้คงการพัฒนาขีปนาวุธพิสัยใกล้ให้ทันสมัย แต่จะขดเขยเฉพาะความเสียเปรียบด้านอาวุธตามแบบเท่านั้น ภายหลังการเจรจาลดกำลังรบให้ได้สมดุลซึ่งกันและกัน (MBFR) จบลงในเดือนกุมภาพันธ์ ๑๙๘๙ โดยไร้ผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม การประชุมว่าด้วยกำลังอาวุธตามแบบในยุโรป (Conventional Armed Forces in Europe : CFE) ก็เริ่มขึ้นในเดือนมีนาคม ๑๙๘๙ ที่กรุงเวียนนา โดยมีสมาชิกของพันธมิตรทั้งสองฝ่ายจำนวน ๒๓ ประเทศ เข้าร่วมประชุม

การประชุมว่าด้วยการห้ามอาวุธเคมีที่กรุงปารีสในเดือนมกราคม ๑๙๘๙ ยืนยันในพิธีสารของปี ๑๙๒๕ ที่ห้ามการใช้อาวุธดังกล่าว แต่การประชุมไม่บรรลุถึงการห้ามการผลิต เนื่องจากประเทศอาหรับไม่เห็นชอบตราบโดที่อิสราเอลยังปฏิเสธไม่ให้มีการตรวจสอบที่ตั้งทางนิวเคลียร์ของตน

ระหว่างการประชุมบูช-กอร์บาชอฟ (๒ - ๓ ธันวาคม ๑๙๘๙) บนเกาะมอลตา ผู้นำทั้งสองประกาศเปิดยุคใหม่แห่งความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและตัดสินใจเร่งการเจรจาลดอาวุธ เป็นผลให้การประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศของสมาชิกรายการนาโต้และกติกาวอร์ซอที่ออกตาว่า (๑๓ กุมภาพันธ์ ๑๙๙๐) เป็นไปโดยราบรื่นและตกลงกันที่จะลดทหารสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตที่ประจำการในยุโรปกลางและยุโรปตะวันออกลง ๑๙๕,๐๐๐ คน รวมถึงเห็นชอบให้ “เปิดน่านฟ้า” ซึ่งหมายถึงเครื่องบินของทั้งสองค่ายสามารถบินเหนือดินแดนของพันธมิตรนาโต้และพันธมิตรวอร์ซอได้อย่างเสรี

วันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๑๙๙๐ สมาชิก ๑๖ ชาติ ขององค์การนาโต้ และสมาชิกอีก ๖ ชาติ ของกติกาสัญญาวอร์ซอ ลงนามในสนธิสัญญาวาด์ด้วยการลดอาวุธตามแบบในยุโรป (CFE) ที่กรุงปารีส โดยกำหนดเพดานของจำนวนอาวุธตามแบบ ๕ ประเภท (รถถัง รถหุ้มเกราะ เครื่องบิน และเฮลิคอปเตอร์) และตกลงหลักการสมดุลตะวันออก-ตะวันตก ซึ่งเท่ากับว่าการโจมตีระดับพลันในยุโรป (จากแอตแลนติกถึงเทือกเขายูราล) จะไม่เกิดขึ้น แต่การล่มสลายของกติกาสัญญาวอร์ซอและสหภาพโซเวียตทำให้สนธิสัญญา CFE หมดความหมายไป

	สหรัฐอเมริกา		สหภาพโซเวียต	
	ขีปนาวุธ	หัวรบ	ขีปนาวุธ	หัวรบ
ICBM*	๑,๐๐๐	๒,๒๖๑	๑,๓๙๘	๖,๔๒๔
SLBM**	๖๔๐	๕,๖๓๒	๙๒๒	๓,๒๓๒
เครื่องบินทิ้งระเบิด	๓๑๗	๔,๙๕๖	๑๖๐	?
รวมทั้งสิ้น	๑,๙๕๗	๑๒,๘๔๙	๒,๔๘๐	มากกว่า ๑๐,๐๐๐

การประชุมระหว่างวันที่ ๓๐ - ๓๑ กรกฎาคม ๑๙๙๑ ที่กรุงมอสโก ถือเป็น “การประชุมสุดยอดครั้งแรกของยุคหลังสงครามเย็น” บุชและกอร์บาซอฟ ต้องการสถาปนาความเป็นหุ้นส่วนกันอย่างถาวร ซึ่งแสดงออกมาจากการพ่วง ประเด็นสันติภาพในตะวันออกไกลในการประชุมดังกล่าว และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้นำทั้งสองลงนามในสนธิสัญญาลดอาวุธ (Strategic Arms Reduction Treaty : START) เมื่อวันที่ ๓๑ กรกฎาคม ซึ่งกำหนดให้มีการลดอาวุธนิวเคลียร์ทาง ยุทธศาสตร์ (รัศมีทำการเกิน ๕,๕๐๐ กิโลเมตร) ลง ๒๕% ถึง ๓๐% แทนที่จะเป็น ๕๐% ตามที่มีการประกาศในช่วงก่อนการเจรจา ตามสนธิสัญญานี้ สหรัฐอเมริกาลดจำนวนหัวรบนิวเคลียร์จาก ๑๒,๐๘๑ หัวรบ เหลือ ๑๐,๓๙๕ หัวรบ ส่วนสหภาพโซเวียตลดจาก ๑๐,๘๔๑ หัวรบ เหลือ ๘,๐๔๐ หัวรบ แต่สำหรับ อาวุธบางประเภท (ขีปนาวุธที่ติดตั้งบนเรือดำน้ำ) เพดานที่อนุญาตให้ครอบครอง ได้กลับสูงกว่าจำนวนที่มีอยู่จริง ดังนั้นจึงเป็นการปรับโครงสร้างคลังแสงมากกว่า อย่างไรก็ตาม ถือว่าเป็นการตกลงลดอาวุธระหว่างสองอภิมหาอำนาจที่สำคัญที่สุด นับตั้งแต่ปี ๑๙๔๕

ประธานาธิบดีบุช (๒๗ กันยายน ๑๙๙๑) และกอร์บาซอฟ (๕ ตุลาคม ๑๙๙๑) ต่างยื่นข้อเสนอที่ท้าทาย สหรัฐอเมริกาตัดสินใจทำลายอาวุธนิวเคลียร์ ทางยุทธวิธีที่ติดตั้งบนพื้นดินและในทะเลของตนแต่ฝ่ายเดียว และเสนอให้สหภาพ โซเวียตทำลายขีปนาวุธวิถีโค้งแบบหลายหัวรบทั้งหมด ขณะที่สหภาพโซเวียต จะทำลายอาวุธนิวเคลียร์ทางยุทธวิธีทั้งหมด ทั้งที่ติดตั้งบนพื้นดิน ในทะเล และกับเครื่องบิน รวมถึงลดกำลังพลในกองทัพโซเวียต และระงับการทดลอง นิวเคลียร์เป็นเวลา ๑ ปี

จอร์จ บุช และบอริส เยลต์ซิน พบปะกันเป็นเวลาล้านๆ เมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๑๙๙๒ ที่แคมป์เดวิด ต่อมาในการประชุมสุดยอดสหรัฐอเมริกา - รัสเซีย ที่กรุงวอชิงตัน (๑๖ - ๑๗ มิถุนายน ๑๙๙๒) ผู้นำทั้งสองลงนามในกฎบัตรความร่วมมือและมิตรจิต และเห็นพ้องให้มีการลดอาวุธนิวเคลียร์ทางยุทธศาสตร์ของ

ทั้งสองฝ่ายลงอีก นอกจากนี้ พิธีสารลิสบอน (๒๓ พฤษภาคม ๑๙๙๒) ยังกำหนดให้รัฐที่สืบทอดจากสหภาพโซเวียตเป็นภาคีของข้อตกลงลดอาวุธ และให้ดินแดนของอดีตสหภาพโซเวียตที่อยู่นอกรัสเซียเป็นเขตปลอดนิวเคลียร์ ทำให้อาวุธนิวเคลียร์ทางยุทธวิธีโซเวียตทั้งหมดถูกย้ายไปเก็บไว้ในรัสเซียตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ๑๙๙๒ ส่วนสหรัฐอเมริกา ก็ถอนอาวุธนิวเคลียร์ทางยุทธวิธีของตนที่ติดตั้งบนพื้นดินและในทะเลทั้งหมดกลับประเทศ

วันที่ ๓ มกราคม ๑๙๙๓ ประธานาธิบดีบุชและเฮอร์ลิ่ง (ในนามของเครือรัฐเอกราชหรือ CIS) ลงนามในสนธิสัญญาสตาร์ท ๒ (START II) ที่กรุงมอสโก ถือเป็นขั้นตอนใหม่ของการลดอาวุธที่ทะเยอทะยานอย่างมาก เนื่องจากกำหนดให้ลดจำนวนหัวรบนิวเคลียร์ทางยุทธศาสตร์ลงสองในสามภายในระยะเวลา ๑๐ ปี เท่ากับจาก ๑๐,๐๐๐ หัวรบ เหลือ ๓,๐๐๐ หรือ ๓,๕๐๐ หัวรบ และลดจำนวนขีปนาวุธที่ติดตั้งบนพื้นดินด้วย แต่สตาร์ท ๒ ยังบังคับใช้ไม่ได้จนกว่าจะมีการนำสนธิสัญญาสตาร์ท ๑ ไปปฏิบัติก่อนซึ่งก็ยังรอการให้สัตยาบันอยู่

กำเนิดยุโรปใหม่

ยุโรปกลับมาเป็นที่สนใจในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอีกครั้ง เนื่องจากมีหลายปัจจัยที่ทับซ้อนกัน ได้แก่ การบูรณาการยุโรปซึ่งก่อให้เกิดปฏิกิริยาตอบสนองจากทั่วโลก การเจรจาลดอาวุธของสองอภิมหาอำนาจเกี่ยวข้องกับยุโรปเป็นส่วนใหญ่ การผ่อนคลายความตึงเครียดครั้งใหม่ และความล้มเหลวของคอมมิวนิสต์ในยุโรปตะวันออก แม้จะเป็นปัจจัยเชิงบวกแต่ก็เป็นตัวการที่ทำให้ลายเสถียรภาพด้วย สถานะเดิม (status quo) ที่กองทัพโซเวียตรักษาไว้ได้สูญสิ้นไป และสร้างสุญญากาศที่น่ากลัวขึ้นมาแทน เนื่องจาก “เมื่อมันเหลือถูกเคลื่อนย้ายทุกอย่างที่เกิดขึ้นหลังสงครามก็ไม่มี ความหมายอีกต่อไป” หากการรวมเยอรมนีและการล่มสลายของสหภาพโซเวียตเกิดขึ้นโดยไม่มี ความรุนแรง แต่ในที่อื่น ๆ ไม่เป็นเช่นนั้น เพราะปัญหาเขตแดนถูกรื้อฟื้น ลัทธิชาตินิยมกลับมาแรงอีกครั้ง

สงครามเกิดขึ้นในใจกลางของยุโรป แผนที่ของยุโรปถูกปรับแต่งอย่างลึกซึ้งอีกครั้ง ในด้านเศรษฐกิจ ยุทธศาสตร์ และอุดมการณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการเมือง ที่พลิกผันอย่างมาก

การล่าถอยของสหภาพโซเวียตในยุโรปและการปลดปล่อยประเทศใน ยุโรปตะวันออก

ในด้านการทหาร การผ่อนคลายความตึงเครียดในยุโรปส่งผลกระทบ อย่างมาก หากพิจารณาความหนาแน่นของกำลังทหารในช่วงปลายทศวรรษ ๑๙๔๐ จะช่วยให้เข้าใจผลกระทบนี้ ยกตัวอย่างเช่น ด้านกำลังพล มีทหารอยู่ เกือบ ๑.๕ ล้านคนในเยอรมนีที่มีเนื้อที่เล็กกว่าฝรั่งเศส ในเยอรมนีตะวันออก มีทหารเยอรมนีตะวันออกอยู่ ๑๗๓,๐๐๐ คน และทหารโซเวียต ๓๘๐,๐๐๐ คน ในฝั่งเยอรมนีตะวันตก มีทหารเยอรมนีตะวันตกอยู่ ๔๙๐,๐๐๐ คน และทหาร อเมริกัน ๒๖๔,๐๐๐ คน ทหารอังกฤษ ๖๗,๐๐๐ คน ทหารฝรั่งเศส ๕๐,๐๐๐ คน (ยังมีทหารแคนาดา ฮอลแลนด์ และเบลเยียมอีก) นอกจากนี้ยังมีทหารตะวันตก อีก ๑๑,๐๐๐ คน ที่อยู่ในเบอร์ลินตะวันตก ในด้านยุทธโธปกรณ์ องค์การนาโต้มีรถ ถังอยู่ ๒๒,๐๐๐ คัน (ในจำนวนนี้มีรถถังฝรั่งเศส ๑,๔๐๐ คัน) ขณะที่สหภาพ โซเวียตมีอยู่ถึง ๖๑,๐๐๐ คัน

รัฐมนตรีต่างประเทศสหภาพโซเวียตเสนอเมื่อวันที่ ๒๓ ตุลาคม ๑๙๔๙ ให้รื้อถอนฐานทัพทั้งหมดในต่างประเทศก่อนปี ๒๐๐๐ รวมถึงกำลังทหารที่อยู่ใน ดินแดนนอกประเทศด้วย ขณะที่สนธิสัญญาการลดกำลังรบตามแบบในยุโรป (CFE) ที่ลงนามที่กรุงปารีสเมื่อวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๑๙๙๐ กำหนดให้มีการรักษาส มดุลทางทหารระหว่างพันธมิตรทั้งสองในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่สนธิสัญญา ครอบคลุม (จากแอตแลนติกถึงเทือกเขาอูราล) แต่การล่มสลายของกติกาสัญญา วอร์ซอทำให้เกิดความไม่แน่นอนในการนำสนธิสัญญานี้มาบังคับใช้ แต่ในท้าย ที่สุด มีการทำข้อตกลงจำกัดกำลังรบที่กรุงเฮลซิงกิโดยมี ๒๙ ประเทศเข้าร่วม ทำให้สนธิสัญญา CFE มีผลบังคับใช้ นอกจากนี้ ข้อตกลงยังกำหนดเพดานยอด

กำลังพล (ทหารบก) โดยรัสเซียมี ๑,๔๕๐,๐๐๐ คน ยูเครน ๔๕๐,๐๐๐ คน เยอรมนี ๓๔๕,๐๐๐ คน ฝรั่งเศส ๓๒๕,๐๐๐ คน ส่วนสหรัฐอเมริกาที่ลดยอดกำลังพลของตนในยุโรปลง แต่คงกำลังทหารของตนไว้ต่อไปเนื่องจากมีการร้องขอจากยุโรป

ในด้านอุดมการณ์และการเมือง ความล้มเหลวของลัทธิคอมมิวนิสต์ในยุโรปตะวันออก ถือเป็นความพ่ายแพ้ แต่ก็สะท้อนนโยบายใหม่ของสหภาพโซเวียต นอกจากนี้ยังมีปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ อีก เช่น บารมีของสมเด็จพระสันตปาปาจอห์น ปอลที่ ๒ ซึ่งเสด็จไปยุโรปตะวันออกบ่อยครั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโปแลนด์ (ปี ๑๙๗๙, ๑๙๘๓, ๑๙๘๗ และ ๑๙๙๑) บทบาทของโบสถ์คริสต์ และภาพลักษณ์ของยุโรปตะวันตกที่เผยแพร่ผ่านทางโทรทัศน์ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนกระทบต่อการแบ่งแยกยุโรป

ระบอบคอมมิวนิสต์ในยุโรปตะวันออกไม่เหมือนเดิมตั้งแต่ปี ๑๙๘๕ แต่มากเป็นพิเศษตั้งแต่ปี ๑๙๘๙ ประการแรกคือมีการละทิ้งความเกี่ยวพันทางอุดมการณ์ระหว่างสหภาพโซเวียตกับบรรดาประเทศประชาชนประชาธิปไตยก่อนหน้านี้เมื่อประเทศในยุโรปตะวันออกทำท่าว่าจะเปลี่ยนแปลงตนเอง การขมวดคิ้วของ “สหราชอาณาจักร” ก็เพียงพอแล้วที่จะทำให้ทุกอย่างเข้าสู่ปราชัย หลักการแทรกแซงดังกล่าวยังถือเป็นส่วนหนึ่งในหลักนิยมของเบรชเนฟในปี ๑๙๖๘ ไม่เพียงแต่ผู้นำโซเวียตจะคลายอึ้งเลิบนโยบายยุโรปตะวันออกเท่านั้น แต่ยังบอกด้วยว่ากติกาสัญญาอาร์ชจะไม่แทรกแซงกิจการภายในของประเทศสหราชอาณาจักรโซเวียตจะถอนออกจากฮังการีและเชโกสโลวาเกีย การประชุมสุดยอดของกติกาสัญญาอาร์ชในเดือนธันวาคม ๑๙๘๙ ไปไกลถึงขั้นประณามการแทรกแซงเชโกสโลวาเกียในปี ๑๙๖๘ การพลิกผันจึงมีพอเพียง อย่างไรก็ตาม สหภาพโซเวียตยังไม่ทิ้งยุโรป แคมยุโรปยังเป็นเรื่องหลักในการทูตโซเวียตอีกด้วย ภายใต้แนวคิด “ยุโรปบ้านหลังเดียวกัน” แต่เนื่องจากสหภาพโซเวียตกำลังเผชิญปัญหาเศรษฐกิจและเชื้อชาติ กอปรกับขอพึ่งปลอยมือจากยุโรปแล้วกลับไปใช้ยุทธวิธีดั้งเดิมของรัสเซียคือยอมเสียพื้นที่เพื่อซื้อเวลา

ความเป็นปึกแผ่นของค่ายตะวันออกแตกเป็นเสี่ยง ๆ ในการประชุม สภาความช่วยเหลือซึ่งกันและกันทางเศรษฐกิจ (COMECON) (๙ - ๑๐ มกราคม ๑๙๙๐) ที่กรุงโซเฟีย มีการทบทวนระบบการทำงานและการปฏิรูปเชิงลึก แต่ ๑๘ เดือนให้หลัง พันธมิตรทางเศรษฐกิจนี้ก็ถูกยุบ ทำนองเดียวกับกติกาสัญญา วอร์ซอ มีการร้องขอให้สหภาพโซเวียตถอนทหารที่มีอยู่ในเชโกสโลวาเกีย ๗๕,๐๐๐ คน ในโปแลนด์ ๕๕,๐๐๐ คน ในฮังการี ๖๐,๐๐๐ คน ออกไป นำมาซึ่งจุดจบของ องค์การนี้ ในการประชุมผู้นำกติกาสัญญาวอร์ซอที่กรุงบูดาเปสต์ มีการตัดสินใจ ยุบพันธมิตรทางทหารเมื่อวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๑๙๙๑ และมีผลสมบูรณ์เมื่อ วันที่ ๑ กรกฎาคม ๑๙๙๑ และกองกำลังโซเวียตถอนออกจากฮังการีและ เชโกสโลวาเกียในเดือนมิถุนายน ๑๙๙๑

ตั้งแต่แม่น้ำเอลเบจนถึงเทือกเขาคอเคซัส การล่มสลายของค่าย คอมมิวนิสต์เปิดทางให้กับความขัดแย้งทางเชื้อชาติและการทบทวนเขตแดน ในช่วงแรก (ธันวาคม ๑๙๘๙) ผู้นำพันธมิตรแอตแลนติกและกติกาสัญญาวอร์ซอ ตกลงที่จะรักษาเขตแดนและองค์การทางการเมือง-การทหารต่าง ๆ ที่มีอยู่ในยุโรป ไว้ แต่สถานการณ์ในปี ๑๙๙๑ เลวร้ายถึงขั้นที่ตะวันตกต้องยอมแก้ปัญหาด้วยการ สนับสนุนการได้รับอิสรภาพ แม้จะกังวลปัญหาผู้อพยพที่อาจจะเกิดขึ้นจากวิกฤต ที่รุนแรงในยุโรปตะวันออก พร้อมกับเฝ้าดูความขัดแย้งที่เพิ่มขึ้นโดยไม่สามารถ ทำอะไรได้ นอกจากนี้ การเปลี่ยนผ่านไปสู่เศรษฐกิจแบบตลาดและประชาธิปไตย ก็มีความยากลำบาก เช่น คอมมิวนิสต์ในรัสเซียได้ชัยชนะในการเลือกตั้งสมาชิก สภาผู้แทนราษฎรในเดือนธันวาคม ๑๙๙๕ และเลค วาเลซาพ่ายแพ้ในการเลือก ตั้งประธานาธิบดีโปแลนด์ (พฤศจิกายน ๑๙๙๕) เป็นต้น

การรวมประเทศเยอรมนี

คำถามเกี่ยวกับเยอรมนีผุดขึ้นมาอย่างกะทันหันและโดยมิได้คาดคิดภาย หลังระบอบการปกครองในเยอรมนีตะวันออกล่มสลาย

ก่อนการสร้างกำแพงเบอร์ลิน ชาวเยอรมันตะวันออกเกือบสามล้านคน ไหวตโดยใช้เท้า แต่เมื่อกำแพงถูกสร้างขึ้น จึงมีการคาดกันว่ารัฐปรัสเซีย คอมมิวนิสต์แบบชาตินิยม - มาร์กซิสต์จะเกิดขึ้นได้จริง และ “นโยบายมอง ตะวันออก” จะช่วยให้เยอรมนีตะวันออกเข้มแข็งมากขึ้น แต่ในความเป็นจริงแล้ว มิได้เป็นเช่นนั้นเลย ชาวเยอรมันตะวันออกจำนวนมากหลบหนีในเดือนสิงหาคม - กันยายน ๑๙๘๙ โดยใช้ฮังการีเป็นทางผ่าน บวกกับการชุมนุมประท้วง ตามท้องถนน จนในที่สุดวันที่ ๙ พฤศจิกายน ๑๙๘๙ “กำแพงแห่งความอับยศ” และพรมแดนภายในเยอรมนีก็เปิดออกด้วยการตัดสินใจของทางการเยอรมนี ตะวันออก พอถึงเช้าวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๑๙๘๙ ชาวเบอร์ลินตะวันออกหลาย พันคนก็ข้ามไปฝั่งตะวันตกแล้วกลับเข้าบ้านของตนหลังจากนั้น นับเป็นการ ล่มสลายของสัญลักษณ์ที่เด่นที่สุดของสงครามเย็นและการแบ่งแยกเยอรมนี แต่การอพยพยังคงดำเนินต่อไปประมาณ ๒,๐๐๐ คนต่อวัน เนื่องจากค่าครองชีพ ในเยอรมนีตะวันตกสูงกว่าในเยอรมนีตะวันออกสองถึงสามเท่า

การเปิดพรมแดนและการเมืองภายในเยอรมนีตะวันออกที่พลิกผันสร้าง ปัญหาให้กับการรวมเยอรมนี เช่น การประท้วงในเมืองไลพ์ซิก (พฤศจิกายน ๑๙๘๙) เพื่อเรียกร้องให้มีการรวมประเทศอย่างรวดเร็ว เป็นต้น อำนาจอธิปไตยที่แตก สลายในเยอรมนีตะวันออกทำให้เกิดสุญญากาศ แต่เยอรมนีตะวันตกที่เข้มแข็ง ก็สามารถเข้าไปแทนที่ได้ นายกรัฐมนตรีเฮลมุท โคห์ล เร่งการทำงานของทุกฝ่าย และเสนอแผนสิบข้อที่จะทำให้เยอรมนีเป็นหนึ่งเดียวภายใต้โครงสร้างแบบ สหพันธรัฐ (๒๘ พฤศจิกายน ๑๙๘๙) โดยมิได้เอ่ยถึงเขตแดน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แนวเส้นโอเดอร์-ไนสเซแต่อย่างใด เหตุการณ์พัฒนาไปเร็วมากโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชัยชนะของกลุ่มที่เห็นด้วยกับการรวมประเทศอย่างรวดเร็วจากการเลือกตั้งใน เยอรมนีตะวันออก สร้างความฉงนให้กับรัฐบาลประเทศต่าง ๆ

ปฏิกริยาของต่างชาติเป็นไปอย่างระมัดระวัง ในการประชุมสุดยอด ประชาคมยุโรป ๑๒ ประเทศ ที่เมืองสทราซบูร์ (๘ - ๙ ธันวาคม ๑๙๘๙) มี

การยอมรับสิทธิการกำหนดอนาคตด้วยตนเองของชาวเยอรมันแต่ก็ตั้งเงื่อนไขหลายประการ ฝรั่งเศสปฏิเสธข้อกล่าวหาที่ว่าตั้งใจขัดขวางการรวมเยอรมนี และประกาศว่าเห็นด้วยกับโครงสร้างแบบสมาพันธรัฐที่เข้าร่วมใน EEC และการเป็นประชาธิปไตยของประเทศในยุโรปตะวันออก ขณะที่สหภาพโซเวียตยอมรับแนวคิดการรวมเยอรมนีโดยเห็นว่าเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ (๓ มกราคม ๑๙๙๐) แต่ในเบื้องต้นคัดค้านเยอรมนีที่เป็นสมาชิกในองค์การนาโต้หลังรวมประเทศ ส่วนโปแลนด์เรียกร้องให้มีการทำสนธิสัญญารับประกันการไม่ปรับเปลี่ยนเขตแดนระหว่างเยอรมนีกับโปแลนด์ ซึ่งนายกรัฐมนตรีโคห์ล พยายามถ่วงเวลาแต่ในที่สุดก็รับปากเพื่อนบ้านต่าง ๆ ของเยอรมนี (๖ มิถุนายน ๑๙๙๐)

ปัญหาเยอรมนีกลับมาเป็นที่สนใจอีกครั้ง อันที่จริง มีหลายสิ่งหลายอย่างที่ไม่สามารถคาดเดาได้จากการรวมเยอรมนี เช่น เยอรมนีขนาดใหญ่ (๘๐ ล้านคน) จะมีน้ำหนักทางเศรษฐกิจสูงมากในประชาคมยุโรปซึ่งจะกลายเป็นความเสี่ยงสำหรับยุโรปหรือไม่ เยอรมนีหลังรวมประเทศจะยังอยู่ในองค์การนาโต้หรือจะเป็นกลาง เยอรมนีตะวันตกจะเลิกการรวมประเทศกับการทำให้ยุโรปกลางเป็นเขตปลอดนิวเคลียร์และเป็นกลางหรือไม่ ขณะที่การรวมประเทศดึงดูดความสนใจของรัฐบาลเยอรมนีตะวันตกจากเรื่องอื่น ๆ นายกรัฐมนตรีโคห์ล หันไปปฏิสัมพันธ์กับโลกตะวันออก โดยยอมรับ “ตัวเลือกที่เป็นศูนย์สองครั้ง” หรือแม้แต่ “ตัวเลือกที่เป็นศูนย์สามครั้ง” และยกเลิกการยึดเวลารับราชการทหาร (เมษายน ๑๙๘๙) รวมถึงต้อนรับกอร์บาเชฟ (มิถุนายน ๑๙๘๙) พร้อมกับเห็นชอบในนโยบาย “ยุโรปบ้านหลังเดียวกัน” ของกอร์บาเชฟ ทำให้เกิดความกลัวขึ้นมาว่าเยอรมนีตะวันตกจะเข้าไปอยู่ในค่ายตะวันออกเพื่อให้การรวมประเทศสำเร็จ แต่สิ่งที่เกิดขึ้นกลับตรงกันข้าม

การล่มสลายของระบอบคอมมิวนิสต์เยอรมนีตะวันออกและการทะเลาะแฉเสียงของชาวเยอรมันให้กับพรรคของนายกรัฐมนตรีเยอรมนีตะวันตกเมื่อวันที่ ๑๘ มีนาคม ๑๙๙๐ ช่วยให้เกิดการรวมประเทศ การรวมสกุลเงินของเยอรมนี

สองประเทศมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๑ กรกฎาคม ๑๙๕๐ มหาอำนาจทั้งสี่ (สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส และสหภาพโซเวียต) รับรองสถานะของเยอรมนี สหภาพโซเวียตยอมรับว่าการรวมเยอรมนีเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ (มกราคม ๑๙๕๐) แต่ในเบื้องต้น (๑๒ กุมภาพันธ์) ยังคัดค้านการคงเยอรมนีหลังรวมประเทศ ไว้ในองค์การนาโต้ แต่กอร์บาเชฟก็ยอมทำ “ข้อตกลงประวัติศาสตร์” แห่ง คอเคซัส (๑๖ กรกฎาคม) โดยแลกกับการลดยอดกำลังทหารของกองทัพเยอรมนี ในอนาคตเหลือ ๓๗๐,๐๐๐ คน และให้เยอรมนีสนับสนุนทางการเงินให้กับ การถอนทหารโซเวียตออกจากเยอรมนีตะวันออกให้เสร็จก่อนสิ้นปี ๑๙๕๔ มีการทำ สนธิสัญญา “แก้ไขปัญหาเยอรมนีอย่างถาวร” ที่กรุงมอสโกเมื่อวันที่ ๑๒ กันยายน โดยให้เยอรมนีที่มีอธิปไตยสมบูรณ์ยอมรับการกำหนดเพดานยอดกำลังทหารของ ตนและปฏิเสธที่จะครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ นับจากนี้ไปเส้นทางสู่การรวม ประเทศจึงเปิดออกและมีขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม ๑๙๙๐ ทหาร รัสเซียหน่วยสุดท้ายถอนออกจากกรุงเบอร์ลินเมื่อวันที่ ๓๑ สิงหาคม ๑๙๙๔ ส่วน กองกำลังฝ่ายตะวันตกถอนออกมาเมื่อวันที่ ๘ กันยายน แม้ว่าค่าใช้จ่ายในการ รวมประเทศจะสูงกว่าที่ประเมินไว้ แต่ก็ทำให้เยอรมนีกลายเป็นมหาอำนาจใหม่ที่มี ประชากร ๘๐ ล้านคน ซึ่งบทบาทที่สำคัญของเยอรมนีทำให้เกรงกันว่าจะนำไป สู่ “ยุโรปแห่งเยอรมนี” ปัญหาเยอรมนีไม่ได้เป็นสิ่งที่คาดไม่ถึงถึงเพียงปัญหาเดียวที่ ส่งผลกระทบต่อยุโรป

การล่มสลายของสหภาพโซเวียต

การล่มสลายของคอมมิวนิสต์โซเวียตนำไปสู่การแตกสลายของสหภาพ โซเวียตเนื่องจากเผชิญวิกฤตสามประการด้วยกัน

ประการแรก ด้านอุดมการณ์ เนื่องจากบทบาทของผู้นำคอมมิวนิสต์และ พรรคคอมมิวนิสต์สหภาพโซเวียตถูกขัดขวาง (๑๓ มีนาคม ๑๙๕๐) แม้กระทั่ง ถูกห้ามกระทำการกิจกรรมใด ๆ ภายหลังการรัฐประหารล้มเหลว (๑๙ สิงหาคม ๑๙๙๑)

ประการที่สอง ด้านเศรษฐกิจ เนื่องด้วยระบบเศรษฐกิจของสหภาพโซเวียตปั่นป่วน (ภาวะเงินเฟ้อ ขาดดุลงบประมาณ และหนี้ต่างประเทศ)

ประการที่สาม ด้านการเมือง เนื่องจากปฏิกิริยาลุกโชนของการปฏิรูปประชาธิปไตยสันคลอนอำนาจของสหภาพโซเวียตและแสดงให้เห็นว่าไม่สามารถปฏิรูปได้โดยปราศจากการเปลี่ยนแปลงระบบจนถึงขั้นมูลฐาน มิคาอิล กอร์บาชอฟขึ้นเป็นประธานาธิบดีของสหภาพโซเวียตและเป็นที่ชื่นชอบในต่างประเทศ (ได้รับรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพปี ๑๙๙๐) แต่ไม่สามารถควบคุมการเผชิญหน้าระหว่างกลุ่มอนุรักษ์นิยมกับกลุ่มเห็นชอบกับการปฏิรูปจนต้องลาออกจากตำแหน่งเลขาธิการใหญ่พรรคคอมมิวนิสต์สหภาพโซเวียต (๒๔ สิงหาคม ๑๙๙๑)

สาเหตุและผลของการอวสานของลัทธิคอมมิวนิสต์ช่วยเร่งการแตกสลายของจักรวรรดิ สาธารณรัฐต่างๆ ทอยอประกาศเอกราชของตน

ประเทศในย่านทะเลบอลติก ได้แก่ ลิทัวเนีย ลัตเวีย และเอสโตเนีย เป็นดินแดนที่ชาวสลาฟ เยอรมัน และสวีเดน แย่งชิงกันมาหลายศตวรรษแล้ว ประเทศเหล่านี้เคยเป็นเอกราชในช่วงปี ๑๙๒๐ - ๑๙๓๙ หลังจากนั้นถูกผนวกเข้ากับสหภาพโซเวียตตามสนธิสัญญาพันธมิตรระหว่างเยอรมนีกับสหภาพโซเวียต เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๑๙๓๙ ต่อมาถูกเยอรมนียึดครองระหว่างปี ๑๙๔๑ - ๑๙๔๔ และกลับมาถูกผนวกเข้ากับสหภาพโซเวียตอีกครั้ง จนในเดือนสิงหาคม ๑๙๘๙ เกิดการชุมนุมเรียกร้องปกครองตนเองและแยกเป็นสาธารณรัฐบอลติกดั้งเดิม ภายหลังเกิดความตึงเครียดเป็นเวลาหนึ่งปี เอกราชของทั้งสามประเทศก็ได้รับการรับรองในเดือนสิงหาคม ๑๙๙๑ และอีกสามปีต่อมาองค์การโซเวียตทั้งหมดก็ถอนออก

ความล้มเหลวในการรัฐประหาร (๑๙ - ๒๑ สิงหาคม ๑๙๙๑) ของกลุ่มอนุรักษ์นิยม (พรรคคอมมิวนิสต์โซเวียต กองทัพ และ KGB) ซึ่งลงมือก่อนวันลงนามในสนธิสัญญาสหภาพโซเวียตฉบับใหม่ ช่วยให้รัฐสภาโอนอำนาจให้แก่

สาธารณรัฐต่าง ๆ มากขึ้น โดย “ส่วนกลาง” ยังคงรับผิดชอบการต่างประเทศและการทหาร แต่บรรดาสาธารณรัฐไม่พอใจกับการถูกจำกัดอธิปไตยมากขึ้นเรื่อย ๆ จึงเร่งให้สหภาพโซเวียตแตกสลายเร็วขึ้น ประเทศแรกคือจอร์เจีย (๙ เมษายน ๑๙๙๑) ต่อมาคือมอลโดวาหรือแคว้นเบสซาราเบีย (Bessarabia) ของโรมาเนียในอดีต ซึ่งถูกสหภาพโซเวียตผนวกจากการทำข้อตกลงโมโลตอฟ - รีเบนทรอฟ (Molotov - Ribbentrop) ในปี ๑๙๓๙ และประกาศเอกราชบ้างในเดือนสิงหาคม ๑๙๙๑ ตามด้วยอาเซอร์ไบจาน คีร์กีซสถาน และอุซเบกิสถาน การประกาศเอกราชของยูเครน (๑ ธันวาคม ๑๙๙๑) และการปฏิเสธลงนามในสนธิสัญญาสหภาพโซเวียตของยูเครนหมายถึงจุดอวสานของสหภาพโซเวียต ขณะที่ประธานาธิบดีของรัสเซีย ยูเครน และเบลารุส ร่วมกัน (๘ ธันวาคม ๑๙๙๑) จัดตั้งเครือรัฐเอกราช (Commonwealth of Independent States : CIS) ขึ้นมาแทน ซึ่งต่อมาสาธารณรัฐทั้งหมดเข้าร่วม (๒๑ ธันวาคม ๑๙๙๑) ยกเว้นจอร์เจียที่เข้าร่วมในเดือนกันยายน ๑๙๙๓ ส่วนรัสเซียได้รับมรดกตกทอดจากอดีตสหภาพโซเวียต นับในคณะมนตรีความมั่นคงการแห่งสหประชาชาติ และรับผิดชอบกองกำลังนิวเคลียร์ทางยุทธศาสตร์ ขณะที่ยูเครน มอลโดวา และอาเซอร์ไบจานได้รับสิทธิให้มีกองทัพแห่งชาติเป็นของตนเอง เมื่อกอร์บาชอฟถูกโคตเตี๋ยและถูกริบอำนาจทั้งหมด เขาก็ลาออกเมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๑๙๙๑

เนื่องจากการบริหารงานของเครือรัฐเอกราช (CIS) ล้มเหลว จึงเป็นเหมือนเปลือกหอยที่ภายในนั้นว่างเปล่า ทำให้รัฐต่าง ๆ ของอดีตสหภาพโซเวียตจัดการปัญหาตัวเอง ยกตัวอย่างเช่น ประเทศในเอเชียกลาง ๕ ประเทศ (คาซัคสถาน เติร์กเมนิสถาน อุซเบกิสถาน ทาจิกิสถาน และคีร์กีซสถาน) พยายามรวมกลุ่มกันในระดับภูมิภาค และรัสเซียกับยูเครนลงนามในข้อตกลงความร่วมมือทางการเมืองและเศรษฐกิจ (มิถุนายน ๑๙๙๒) เป็นต้น นอกจากนี้ ในแต่ละรัฐก็มีความพยายามแยกตัวออกจากอำนาจส่วนกลาง เช่น ชาวอับฮาเซีย (Abkhazians) และความขัดแย้งทางศาสนา ระหว่างชาวออสเซเตียน (Ossetians,

คริสเตียน) กับชาวอิงกุช (Ingush, มุสลิม) ในจอร์เจีย และชาวอาร์เมเนียนที่อาศัยอยู่ในแคว้นนาโกรโน-คาราบัค (Nagorno-Karabakh) (ชนกลุ่มน้อยอาร์เมเนียนซึ่งนับถือคริสต์ในประเทศมุสลิม) ในอาเซอร์ไบจาน เป็นต้น ขณะที่รัสเซียก็มีปัญหายุ่งยากกับยูเครน (เกี่ยวกับกองเรือในทะเลดำ) และกับเบลารุสและคาซัคสถาน (เกี่ยวกับอาวุธนิวเคลียร์)

รัสเซียเปลี่ยนแปลงถึงขั้นมูลฐาน กลายเป็นประเทศใหม่ที่ละทิ้งความเชื่อมโยงใด ๆ กับลัทธิมาร์กซิสต์-เลนินนิสต์และหมดแนวคิดที่จะรับผิดชอบต่อโลกตั้งในอดีต การปฏิรูปทางการเมือง (สถาปนาระบบกึ่งประธานาธิบดีที่เข้มแข็ง) และทางเศรษฐกิจ (วางระบบเศรษฐกิจแบบตลาด) นำมาซึ่งความปั่นป่วนและการประลองกำลังสั้น ๆ (๒๑ กันยายน - ๔ ตุลาคม ๑๙๙๓) ในด้านการต่างประเทศ เป้าหมายของรัสเซียคือการเป็นส่วนหนึ่งของ “โลกศิวิลส์” ด้วยการเข้าร่วมในสถาบันระหว่างประเทศต่าง ๆ เช่น กองทุนการเงินระหว่างประเทศและธนาคารโลก เป็นต้น และพยายามลอกเลียนนโยบายของสหรัฐอเมริกา ขณะเดียวกันก็ระงับไม่ให้ถูกมองว่าเป็นสาวกคนเก่งของสหรัฐอเมริกาโดยเพิ่มการต่อรอง นับเป็นนโยบายที่หันเข้าหาโลกตะวันตกอย่างแน่วแน่เพื่อให้รัสเซียได้ประโยชน์ เช่น รัสเซียได้รับเชิญให้เข้าร่วมในการประชุม G7 เป็นต้น แต่ภายในประเทศแล้ว รัสเซียมีความเสี่ยงที่ประเทศจะแตกสลาย เพราะแม้ว่ารัสเซียจะมีประชากรที่มีความเป็นเนื้อเดียวกันมากกว่าสมัยอดีตสหภาพโซเวียต แต่สาธารณรัฐต่าง ๆ ที่ปกครองตนเองก็เรียกร้องแยกตัวเป็นเอกราช รัสเซียจึงอ้างการปกป้องชนกลุ่มน้อยชาวรัสเซียหรือที่พูดภาษารัสเซียเพื่อที่จะบังคับใช้กฎหมายของตน

Map of the Russian Federation showing administrative regions. The map is labeled with the names of the regions in Thai script. A scale bar at the bottom right indicates distances of 0, 500, and 1000 km. A legend at the bottom right shows a small rectangle representing the administrative regions.

- ## การตีตัวของลัทธิชาตินิยมและการรื้อฟื้นปัญหาเขตแดน

၂၅၇၂၅

ปัญหาเขตแดนกลายเป็นประเด็นใหญ่อีกครั้ง ทันใดนั้นยุโรปก็พบว่า ความชั่วร้ายแบบสมัยปี ๑๙๑๔ กลับมาอีกครั้งและมองว่าจักรวรรดิออสเตรีย-ฮังการีก็มีข้อดีอยู่ตรงที่รวมเอาทุกชนชาติในยุโรปกลางเข้าไว้ภายใต้จักรวรรดิเดียวกัน โปแลนด์กล้าเปลี่ยนแปลงก่อนก็เพราะชาติโปแลนด์เกี่ยวโยงกับโบสถ์คาทอลิก ขณะที่กลุ่มชาตินิยมในฮังการีชุมนุมกันเมื่อวันที่ ๑๔ มีนาคม ๑๙๘๘ เพื่อรำลึกถึงการสิ้นพระชนม์ของจักรพรรดินีซีตา (Zita) ซึ่งเป็นราชินีองค์สุดท้ายของฮังการี ในโรมาเนีย ชนกลุ่มน้อยชาวฮังการี (๓ ล้านคน) ที่อาศัยอยู่ในแคว้นทรานซิลวาเนีย (Transylvania) ซึ่งในอดีตเคยเป็นส่วนหนึ่งของฮังการี เรียกร้องปกครองตนเอง ส่วนชนกลุ่มน้อยเชื้อสายโรมาเนียที่อาศัยอยู่ในมอลโดวาซึ่งในอดีตเคยเป็นส่วนหนึ่งของสหภาพโซเวียต เริ่มก่อหวอด นอกจากนี้ ยังเกิดความตึงเครียดระหว่างชาวฮังการีกับชาวสโลวาเกีย แต่กรณีที่น่ากลัวที่สุดคือยูโกสลาเวีย

ยูโกสลาเวีย ภายหลังโตถึงแก่อสัญกรรมในปี ๑๙๘๐ ระบอบคอมมิวนิสต์ก็เริ่มล่มสลายลงอย่างช้า ๆ พร้อมกับการตื่นขึ้นมาของลัทธิชาตินิยมซึ่งโตใช้ความเด็ดขาดควบคุมไว้ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ เป็นต้นมา โดยจัดการปกครองเป็นแบบสหพันธรัฐประกอบด้วย ๖ สาธารณรัฐ (สโลวีเนีย โครเอเชีย บอสเนียและเฮอร์เซโกวีนา เซอร์เบีย มอนเตเนโกร และมาซิโดเนีย) กับ ๒ มณฑลอิสระ (วอยโวดีนาและโคโซโว) แต่พออย่างเข้าสู่ยุคหลังคอมมิวนิสต์ ยูโกสลาเวียก็กลายเป็นดินแดนที่เปราะบางที่สุดในทวีปยุโรปด้วยเหตุผลอันเก่าแก่หลายประการ เพราะตั้งแต่จักรพรรดิโรมันธีโอโดซิอุส (Theodosius, ค.ศ. ๓๖๕) สิ้นพระชนม์ เขตแดนระหว่างโรมกับไบแซนติอุม ระหว่างคาทอลิกกับออร์ทอดอกซ์ และระหว่างชาวโครเอเชียกับชาวเซอร์บ ตัดดินแดนของอดีตยูโกสลาเวียออกเป็นสองส่วน หากการยึดครองของชาวสลาฟไม่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใด ๆ แต่การยึดครองของจักรวรรดิออตโตมานและจักรวรรดิออสเตรีย - ฮังการีทำให้เส้นเขตแดนตัดผ่านใจกลางของยูโกสลาเวียและทำให้ชาวเซอร์บที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายออร์ทอดอกซ์จำนวนมากต้องหนีไปตั้งถิ่นฐานอยู่ตามชายขอบของโครเอเชีย

ที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิก เมื่อจักรวรรดิเหล่านี้อ่อนแอ ความรุนแรงของ
วิกฤตบนคาบสมุทรบอลข่านก็กลายเป็นชนวนที่ทำให้เกิดสงครามโลกครั้งที่ ๑
(การลอบสังหารที่กรุงซาราเยโวเมื่อวันที่ ๒๘ มิถุนายน ๑๙๑๔) หลังสงคราม
โลกครั้งที่ ๑ มีการจัดการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ซึ่งรวมเอาชาวเซิร์บ
ชาวโครเอเชีย และชาวสโลวีเนียเข้าไว้ด้วยกัน ซึ่งเท่ากับมีการแบ่งแยกภายใน
ออกเป็น ๓ กลุ่มภาษา (สโลวีเนีย เซิร์บ - โครเอเชีย และมาซิโดเนีย) และ
๓ กลุ่มศาสนา (คาทอลิก ออร์ทอดอกซ์ และมุสลิม) เป็นการผสมปนเปื้อน
วันระเบิด ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ความเป็นปรปักษ์กันกลับมารุนแรงอีกครั้ง
ฉิกราชอาณาจักรยูโกสลาเวียออกป็นขึ้น ๆ และทิ้งร่องรอยอันน่าเศร้า (การสังหาร
หมู่ชาวเซิร์บโดยชาวอุซตาชิ (Ustashi) ซึ่งเป็นกลุ่มชาตินิยมชาวโครเอเชีย)
นอกจากชาวเซิร์บกับชาวโครเอเชียและชาวสโลวีเนียจะเป็นปรปักษ์กันมาแต่
ดั้งเดิมแล้ว ยังมีปัญหาชนกลุ่มน้อยเชื้อชาติต่าง ๆ อีก เพราะไม่มีสาธารณรัฐ
ใดเลยที่มีประชากรกลมกลืนเป็นเนื้อเดียว โดยเฉพาะอย่างยิ่งสาธารณรัฐบอสเนีย
และเฮอร์เซโกวีนาซึ่งเปรียบเสมือนแผ่นหินโมเสสทางชาติพันธุ์เพราะมีชาวมุสลิม
อยู่ ๔๔% ชาวเซิร์บ ๓๑% และชาวโครเอเชีย ๑๗% การแตกสลายของยูโกสลาเวีย
จึงเกิดจากการผสมผสานระหว่างวิกฤตของระบอบคอมมิวนิสต์กับวิกฤตของ
รัฐหลายชาติพันธุ์ และมาถึงในเดือนพฤษภาคม ๑๙๙๑ ในช่วงการเลือกตั้ง
ประธานาธิบดีทางอ้อม เมื่อชาวสโลวีเนียและชาวโครเอเชียเรียกร้องให้ยุบประเทศ
แล้วแยกเป็นรัฐเล็ก ๆ ที่มีเอกราช ทำให้เกิดการกระทบกระทั่งระหว่างเชื้อชาติ
สโลวีเนียและโครเอเชียประกาศเอกราช (มิถุนายน ๑๙๙๑) โดยอ้างการแทรกแซง
ของกองทัพสหพันธรัฐ (ทหารส่วนใหญ่เป็นชาวเซิร์บ) ที่ปกป้องสิทธิของชาวเซิร์บ
ในโครเอเชีย ขณะที่การดำเนินงานของประชาคมยุโรปเพื่อให้มีการแก้ปัญหาผ่าน
การเจรจาส่งผลในขอบเขตที่จำกัด

เชโกสโลวาเกีย ซึ่งถือกำเนิดขึ้นมาภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ จาก
ซากปรักหักพังของจักรวรรดิออสเตรีย - ฮังการี แยกออกเป็นสาธารณรัฐเช็ก
กับสาธารณรัฐสโลวาเกียอย่างสันติ (๑ มกราคม ๑๙๙๓) หลังอยู่ร่วมกันเป็น

เวลา ๗๔ ปี การแตกออกเป็นรัฐเล็กรัฐน้อย (balkanization) ที่มีสาเหตุจากลัทธิชาตินิยมนี้บั่นทอนทวีปยุโรปซึ่งมีเพียงประชาคมยุโรป ๑๒ ชาตินั้นที่ประคับประคองเสถียรภาพไว้

การจัดตั้งสหภาพยุโรป

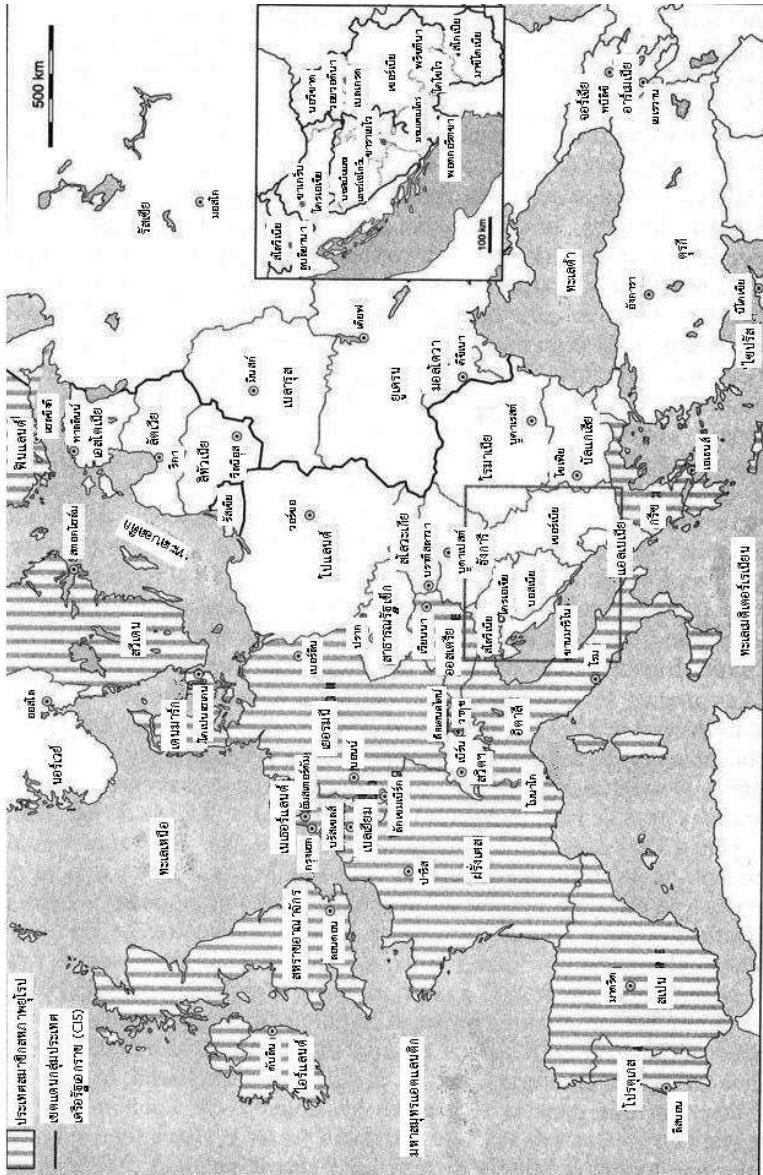
ในการประชุมรัฐมนตรีคลังที่ลักเซมเบิร์กเมื่อวันที่ ๑๓ มิถุนายน ๑๙๘๘ มีมติให้เคลื่อนย้ายทุนได้อย่างเสรีภายในประชาคมตั้งแต่วันที่ ๑ กรกฎาคม ๑๙๙๐ เป็นต้นไป นับเป็นก้าวสำคัญที่นำไปสู่การสร้างตลาดที่มีผู้บริโภค ๓๔๕ ล้านคน ซึ่งมีระดับคุณภาพชีวิตที่สูง ก่อนที่ตลาดเดียวจะเริ่มอย่างเป็นทางการในวันที่ ๑ มกราคม ๑๙๙๓ สหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นโจมตีว่าเป็นการจัดตั้งตลาดภายในที่เข้าถึงไม่ได้ ภายหลังที่ได้ทุ่มเทความพยายามอย่างหนัก การสร้างตลาดขนาดใหญ่ที่ไม่มีพรมแดนภายในถือเป็นวันสำคัญของการบูรณาการยุโรป

อันที่จริง การเจรจาในรอบแอกต์ช่วยเหลือภาษาชี้นำเข้าและเพิ่มการค้าระหว่างประเทศมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด การเจรจาทางการค้า ๔ รอบ ได้แก่ รอบแรก (ปี ๑๙๔๗, ๑๙๔๙, ๑๙๕๐ และ ๑๙๕๖) รอบดิลลอน (ปี ๑๙๖๐ - ๑๙๖๒) รอบเคนเนดี (ปี ๑๙๖๔ - ๑๙๖๗) และรอบโตเกียว (ปี ๑๙๗๓ - ๑๙๗๙) ช่วยให้ภาษีศุลกากรของสินค้าอุตสาหกรรมลดลงอย่างมาก การประชุมที่ปุนตาเดเลสเต (Punta del Este) ตั้งแต่เดือนกันยายน ๑๙๘๖ หรือที่เรียกว่าการเจรจารอบอูรุกวัย ตัดขาดในประเด็นสินค้าเกษตร การบริการ และการบันเทิง (ภาพและเสียง) เนื่องจากสหรัฐอเมริกาและแคนาดาเรียกร้องให้ยุโรปยกเลิกการอุดหนุนสินค้าเกษตรโดยเฉพาะอย่างยิ่งพืชที่นำมาทำน้ำมัน (ถั่วเหลืองและดอกทานตะวัน) และเปิดตลาดมากขึ้น ส่วนยุโรปก็ตอบโต้โดยหยิบยกความก้าวร้าวทางการค้าของญี่ปุ่นและการกีดกันทางการค้าของสหรัฐอเมริกาในด้านวิศวกรรมการบินมาสู้ ภายหลังการปฏิรูปนโยบายเกษตรร่วมของประชาคมยุโรป (เปลี่ยนจากระบบประกันราคาเป็นการช่วยเหลือเกษตรกรโดยตรง ควบคู่กับการลดพื้นที่เพาะปลูกลง ๑๕% และลดราคาธัญพืชลง ๒๙%) ก็มีการทำข้อตกลงแบลร์เฮาส์ (Blair House) ระหว่าง

ยุโรปกับสหรัฐอเมริกา (๑๙ พฤศจิกายน ๑๙๙๒) ซึ่งกำหนดให้ลดการอุดหนุนสินค้าส่งออกและกำหนดเขตแดนพื้นที่เพาะปลูกพืชที่นำมาทำน้ำมัน ขณะที่ฝรั่งเศสคัดค้านข้อตกลงนี้อย่างรุนแรงเนื่องจากเป็นผู้ผลิตพืชที่นำมาทำน้ำมันรายใหญ่ในยุโรป หลังจากประนีประนอมกันได้สำเร็จ (๑๔ ธันวาคม ๑๙๙๓) การลงนามในข้อตกลงของการเจรจาออร์กุวัย (๑๕ เมษายน ๑๙๙๔) ก็มีขึ้นที่มาร์ราคิซ มีผลบังคับให้ ๑๒๑ ประเทศ รอดพ้นอุปสรรคทางศุลกากรอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน

การเจรจาก่อนบรรลุเป็นข้อตกลงมาสทริชท์ (Maastricht) นั้นยากลำบากเพราะต้องสร้างความกลมกลืนทางภาษีและจัดตั้งสหภาพการเงิน แม้สกุลเงินปอนด์สเตอร์ลิงจะเข้าร่วมในระบบการเงินยุโรปเมื่อวันที่ ๘ กันยายน ๑๙๙๐ แต่อังกฤษยังปฏิเสธการมีสกุลเงินกลาง ส่วนธนาคารกลางและภาคธุรกิจ ในเยอรมนีคัดค้านการดำเนินการที่รีบเร่ง ในการประชุมคณะมนตรียุโรปที่สทราซบูร์ (๙ ธันวาคม ๑๙๘๙) มีมติจัดตั้งสหภาพเศรษฐกิจและการเงิน (Economic and Monetary Union : EMU) โดยกำหนดการดำเนินการไว้ ๓ ขั้นตอน (ขั้นตอนแรกเริ่มเมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม ๑๙๙๐) และสิ้นสุดด้วยการประกาศใช้สกุลเงินกลาง หากสำเร็จตามนั้นจริง EMU จะถ่ายโอนอำนาจอธิปไตยครั้งสำคัญที่สุดเท่าที่เคยมีมา ในการประชุมคณะมนตรียุโรปที่ดับลิน (๒๘ เมษายน ๑๙๙๐) มีการเน้นย้ำให้เร่งบูรณาการยุโรปด้านการเมือง เนื่องจากยุโรปไม่มีบทบาทในสงครามอ่าวและไร้ประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาโกสลาเวีย จึงจำเป็นต้องมีนโยบายด้านความมั่นคงร่วมกัน เพื่อแก้ปัญหาทางตัน ฝรั่งเศสและเยอรมนีจึงเสนอให้ยุโรปมีความรับผิดชอบด้านความมั่นคงมากขึ้นเมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๑๙๙๑ และร่วมกันจัดตั้งกองทัพผสมฝรั่งเศส - เยอรมนีและเปิดให้เบลเยียม ลักเซมเบิร์กและสเปนเข้าร่วม

ยุโรปในปี ๑๙๔๕

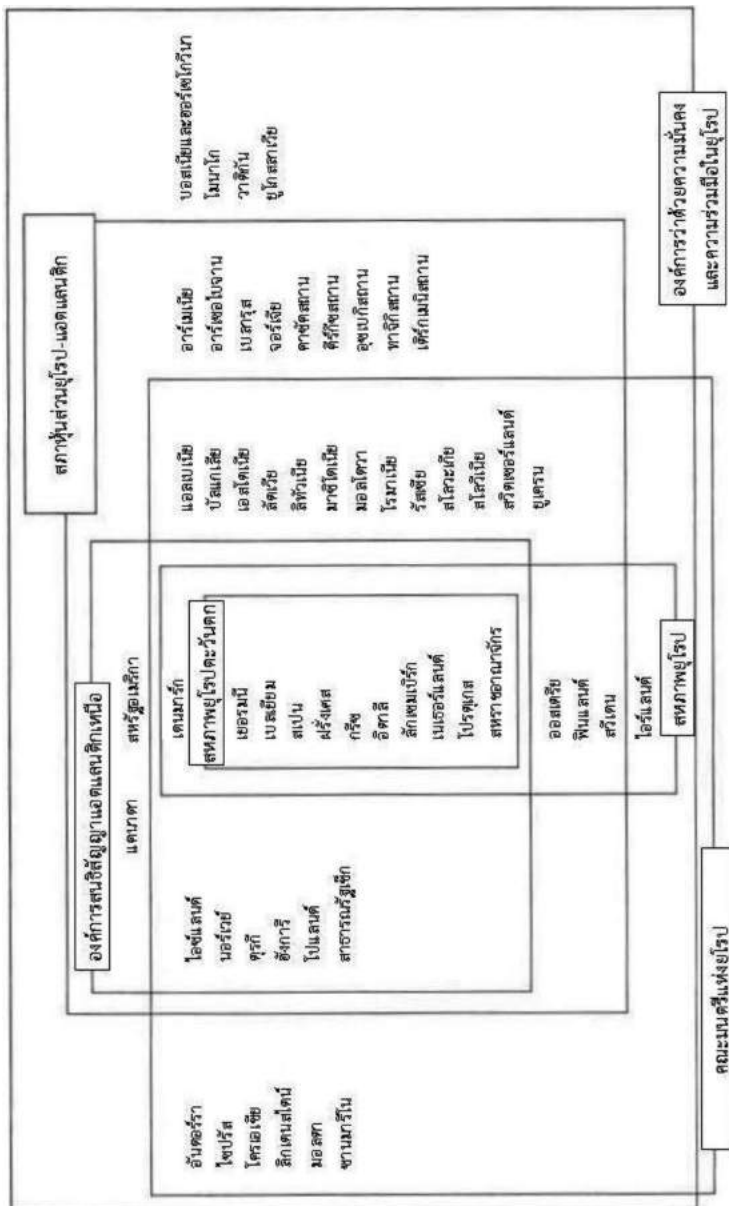
ความสำเร็จในการเจรจาช่วยให้การประชุมคณะมนตรียุโรปที่มาสทริชท์ (๙ - ๑๐ ธันวาคม ๑๙๙๑) บรรลุข้อตกลงในประเด็นเศรษฐกิจ การเงิน และการเมือง โดยมีการวางหลักนโยบายต่างประเทศและความมั่นคงร่วมกัน รวมถึงการให้พลเมืองยุโรปมีสิทธิเลือกตั้งระดับท้องถิ่นในประเทศที่ตนพำนักอยู่ นอกจากนี้ยังกำหนดให้การจัดตั้งสหภาพเศรษฐกิจและการเงินแล้วเสร็จก่อนวันที่ ๑ มกราคม ๑๙๙๙ ด้วยการประกาศใช้สกุลเงินกลาง ซึ่งจะเป็นการสูญเสียอธิปไตยทางการเงินของประเทศสมาชิก มีการลงนามในสนธิสัญญาสหภาพยุโรปเมื่อวันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๑๙๙๒ โดยใจความหลักยังยึดตามสนธิสัญญากรุงโรม แต่สนธิสัญญาฉบับใหม่นี้มีความทะเยอทะยานที่จะจัดระเบียบประชาคมมากขึ้นและยกระดับสหภาพยุโรปให้เป็นองค์กรเหนือรัฐในด้านที่มีความสำคัญ เช่น ด้านการเงินและนโยบายต่างประเทศ เป็นต้น การแทรกแซงของประชาคมจะยึดหลักการทดแทนอำนาจ และจะกระทำก็ต่อเมื่อการดำเนินการของรัฐสมาชิกไม่สำเร็จตามเป้าหมาย อย่างไรก็ตาม อังกฤษยังปฏิเสธไม่เข้าร่วมใน EMU และในมิติด้านสังคมอยู่ ขณะที่การให้สัตยาบันเป็นไปอย่างราบรื่น ยกเว้นเดนมาร์กที่ปฏิเสธ (๒ มิถุนายน ๑๙๙๒) แต่กลับมารับรองใหม่ (๑๘ พฤษภาคม ๑๙๙๓) ส่วนฝรั่งเศสให้สัตยาบันเมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน ๑๙๙๒ ด้วยคะแนนเสียงเห็นชอบที่ไม่ขาดมากเท่าไร และอังกฤษในวันที่ ๒ สิงหาคม ๑๙๙๓

แม้จะมีแรงต้านอยู่บ้าง แต่ยุโรปตะวันตกก็เป็นที่ดึงดูดและเป็นขั้วอำนาจหนึ่งของโลก เห็นได้จากการร้องขอความช่วยเหลือจากยุโรปตะวันออกและโลกที่สาม ประชาคมยุโรปทำข้อตกลงโลเม 4 (Lome IV) กับกลุ่มประเทศในแอฟริกา แคริบเบียน และแปซิฟิก (ACP) จำนวน ๖๘ ประเทศ (๑๕ ธันวาคม ๑๙๘๙) ซึ่งกำหนดให้ยุโรปเพิ่มความช่วยเหลือให้แก่โลกที่สาม และประชาคมยุโรปยังก่อตั้งธนาคารยุโรปเพื่อการบูรณะและพัฒนา (European Bank for Reconstruction and Development : EBRD) เพื่อให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ประเทศในยุโรปตะวันออกอีกด้วย สรุป ยุโรปตะวันตกอยู่ในสถานการณ์ที่ขัดแย้ง กล่าวคือ

ยุโรปตะวันตกมีส่วนสำคัญในการสร้างเสถียรภาพในโลก แต่ก็ไม่มีอิทธิพลที่เด็ดขาดในโลกที่มีการถ่วงดุลอำนาจกัน นอกจากนี้ ยุโรปตะวันตกยังลึงเลในอนาคตและสถานะของตนอยู่

ยุโรปในสภาพภูมิศาสตร์ที่เปลี่ยนแปลง

ผืนแผ่นดินยุโรปกลับมารวมกันอีกครั้งหลังการล่มสลายของกำแพงเบอร์ลินและม่านเหล็ก แต่ในขณะเดียวกันการล่มสลายของสหภาพโซเวียตก็เสี่ยงที่จะเกิดการแบ่งแยกออกเป็นรัฐเล็กรัฐน้อย และทำให้ต้องมีการแสวงหาโครงสร้างใหม่มาทดแทน ประชาคมยุโรปสิบสองชาติจะขยายสมาชิกโดยมีความเสี่ยงที่จะสูญเสียเอกลักษณ์ของตนหรือไม่ สมาชิกประชาคมยุโรป ๑๒ ประเทศ และสมาชิกสมาคมการค้าเสรียุโรป (European Free Trade Association : EFTA) ๗ ประเทศ ตกลงทำสนธิสัญญาจัดตั้งเขตเศรษฐกิจยุโรป (European Economic Area : EEA) (๒๒ ตุลาคม ๑๙๙๑) ขึ้นมา ซึ่งเป็นเสมือนขั้นตอนทดลองก่อนเข้าเป็นสมาชิกประชาคมยุโรป อย่างไรก็ตาม การกระชับความร่วมมือดังกล่าวก็ไม่ได้เป็นไปโดยราบรื่น เนื่องจากสวิตเซอร์แลนด์ปฏิเสธไม่ให้สัตยาบันสนธิสัญญา EEA (๖ ธันวาคม ๑๙๙๒) ขณะที่ประเทศในยุโรปตะวันออกซึ่งต้องการความมั่งคั่งจะเข้าร่วมในประชาคมหรือไม่ โปแลนด์ ฮังการี สาธารณรัฐเช็ก และสโลวะเกีย ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มวิสีกาต (Visegrad) ขึ้นมาเพื่อเรียนรู้ถึงความร่วมมือระดับภูมิภาค ซึ่งถือเป็นขั้นตอนที่จำเป็นก่อนการเข้าเป็นสมาชิกประชาคมยุโรป และเพื่อแก้ปัญหาเขตแดนและชนกลุ่มน้อย มีการทำสนธิสัญญาเพื่อความมั่นคงในยุโรปเมื่อวันที่ ๒๒ มีนาคม ๑๙๙๕ ซึ่งมีเป้าหมายนำเอาการทูตเชิงป้องกันมาใช้

องค์การเดียวที่รวมเอาสหรัฐอเมริกา แคนาดา ทุกประเทศในยุโรปและแอลเบเนีย (มิถุนายน ๑๙๙๑) เข้าไว้ด้วยกันคือการประชุมว่าด้วยความมั่นคงและความร่วมมือในยุโรป (Conference on Security and Cooperation in Europe : CSCE) ซึ่งต้องการมีบทบาทเพิ่มมากขึ้น ในการประชุมสุดยอด CSCE ครั้งที่ ๒ (๒๑ พฤศจิกายน ๑๙๙๐) มีการลงนามในกฎบัตรปารีสสำหรับยุโรปใหม่ (Charter of Paris for a New Europe) โดยสมาชิก ๓๔ ประเทศ ซึ่งสรรเสริฐการสิ้นสุดของ “ยุคแห่งการเผชิญหน้าและแบ่งแยก” และยกให้ “ระบอบประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองเดียวของรัฐบาล” รวมถึงยกระดับ CSCE ให้เป็นองค์การ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการประชุมที่กรุงเบอร์ลิน (๑๙ - ๒๐ มิถุนายน ๑๙๙๑) จะมีมติให้เริ่มใช้กลไกการปรึกษาหารือ แต่ CSCE ก็ยังขาดประสิทธิภาพอยู่

องค์การนาโต้ ต้องเปลี่ยนแปลงอย่างยิ่ง ในอดีตก่อตั้งขึ้นมาเพื่อทำสงครามกับกติกาสัญญาวอร์ซอโดยเฉพาะ แต่ปัจจุบันต้องปรับโครงสร้างทางทหารให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปจนถึงขั้นมูลฐาน เนื่องจากกองทัพโซเวียตถอนออกจากยุโรป เช่นเดียวกับสหรัฐอเมริกาที่ถอนทหารของตนจำนวนมากกว่า ๓๒๐,๐๐๐ คน ในปี ๑๙๙๐ เหลือ ๑๓๓,๐๐๐ คน ในปี ๑๙๙๔ องค์การนาโต้เป็นฝ่ายได้ชัยชนะเหนือคู่แข่ง แต่ตอนนี้ต้องตอบสนองความต้องการด้านความมั่นคงแก่ประเทศในยุโรปกลางและยุโรปตะวันออกซึ่งมีความกังวลเนื่องจากอยู่ใน “สูญญากาศทางยุทธศาสตร์” นอกจากนี้ องค์การนาโต้ยังต้องประเมินท่าทีของประชาคมยุโรปที่ต้องการมีนโยบายความมั่นคงร่วม (๖ - ๗ มิถุนายน ๑๙๙๑) และให้สหภาพยุโรปตะวันตก (Western European Union) เป็นหน่วยงานด้านความมั่นคงของตน จึงเกิดแนวคิดใหม่ ๆ ขึ้นมามากมาย เช่น มีการปรับโครงสร้างทางทหารใหม่ด้วยการจัดตั้งกองกำลัง “เคลื่อนที่เร็ว” (๒๘ - ๒๙ พฤษภาคม ๑๙๙๑) และกองกำลังพหุชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งกองกำลังผสมเยอรมนี-สหรัฐอเมริกา (เมษายน ๑๙๙๓) เป็นต้น ซึ่งคู่ขนานกับการจัดตั้งกองกำลังยุโรป (Eurocorps) ของฝรั่งเศสและเยอรมนี (ตุลาคม ๑๙๙๑) เพื่อให้เป็นตัวอ่อนนำทาง

ไปสู่กองทัพยุโรปต่อไป ในเดือนพฤศจิกายน ๑๙๙๑ ที่ประชุมสุดยอดขององค์การนาโต้รับรองการมีบทบาทด้านความมั่นคงขององค์การอื่นๆ ได้แก่ ประชาคมยุโรป สหภาพยุโรปตะวันตก และ CSCE การตัดสินใจเมื่อวันที่ ๔ มิถุนายน ๑๙๙๒ ให้องค์การนาโต้สนับสนุนภารกิจรักษาสันติภาพของ CSCE ถือเป็นครั้งแรกที่องค์การนาโต้แทรกแซงนอกอาณาเขตที่กำหนดไว้ในสนธิสัญญา พร้อมกับบทบาทรักษาความปลอดภัยของ UNPROFOR (United Nations Protection Force หรือกองกำลังป้องกันสหประชาชาติ) ในอดีตยูโกสลาเวียมีขอบเขตที่จำกัด ส่วนในบอสเนีย การจัดตั้งกองกำลังเคลื่อนที่เร็วและ IFOR (Implementation Force หรือกองกำลังฟื้นฟู) ถือเป็นการแทรกแซงรูปแบบใหม่ขององค์การนาโต้ เนื่องจากการปฏิบัติการร่วมกันกับกองกำลังที่ในอดีตเคยเป็นศัตรูของนาโต้และกับประเทศที่เป็นกลาง

โลกในยุคหลังสงครามเย็น

การสิ้นสุดของสงครามเย็นไม่ได้ทำให้ความขัดแย้งหมดไป การพ่นคลายความตึงเครียดที่แผ่ปกคลุมไปทั่วโลกเริ่มสังเกตได้ตั้งแต่ปี ๑๙๘๕ เกิดจากการพ่นคลายความตึงเครียดระหว่างสองอภิมหาอำนาจเป็นอันดับแรก ต่อมาจากการถอนตัวของสหภาพโซเวียตทั่วโลก (ผ่านทหารคิวบา) และสุดท้ายจากการล่มสลายของสหภาพโซเวียต การพ่นคลายความตึงเครียดนี้แสดงออกในหลายรูปแบบ เช่น ความตึงเครียดที่ลดลง ความขัดแย้งระดับภูมิภาคหลายแห่งได้ข้อยุติ การเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตย เป็นต้น ทว่า ความขัดแย้งทางเชื้อชาติและศาสนา กลับผุดขึ้นมาทุกหนทุกแห่งโดยมีแรงผลักดันจากความด้อยพัฒนา การแย่งชิงอิทธิพล และการแยกก๊กแยกเหล่า

เอเชีย ทวีปในความแตกต่าง

ความขัดแย้งในที่ต่าง ๆ ลดความรุนแรงลงยกเว้นในแคชเมียร์ และมีความแตกต่างมากขึ้นเรื่อย ๆ ระหว่างเอเชียตะวันออก (รวมจีนบริเวณชายฝั่ง) ที่เจริญมั่งคั่งกับอนุทวีปอินเดียที่ยังยากจนอยู่

เหตุการณ์ที่น่าตื่นตาตื่นใจที่สุดคือการถอนกองทัพออกจากอัฟกานิสถานของสหภาพโซเวียต ซึ่งเข้าไปแทรกแซงทางทหารและสู้รบแบบเดียวกับสงครามอาณานิคมที่ยืดเยื้อมากขึ้นเรื่อย ๆ ช่วงที่กอร์บาชอฟเข้ารับตำแหน่งเลขาธิการใหญ่พรรคคอมมิวนิสต์สหภาพโซเวียตนั้น สงครามดำเนินมาแล้ว ๕ ปี และมีสภาพเหมือนสงครามเวียดนามเข้าไปทุกขณะ กล่าวคือกองทัพที่มีอาวุธและยุทโธปกรณ์ที่มีประสิทธิภาพและใช้กำลังพลค่อนข้างจำกัด ไม่สามารถทำลายการต้านทานของประชาชนที่ได้รับความช่วยเหลือจากปากีสถาน สหรัฐอเมริกา จีน และประเทศในอ่าวเปอร์เซีย การสู้รบมีความรุนแรงมากขึ้น การส่งมอบจรวดต่อสู้อากาศยานแบบสติงเจอร์ (Stinger) ให้แก่กลุ่มต่อต้านชาวอัฟกันทำให้สหภาพโซเวียตเสียการควบคุมน่านฟ้าในปี ๑๙๘๗ และปฏิบัติการเพื่อปลดปล่อยเมืองที่ถูกกลุ่มต่อต้านยึดไปของกองทัพโซเวียตก็กินเวลาเพียงสั้น ๆ การดึงสหภาพโซเวียตออกจากการติดหล่มในอัฟกานิสถานถือเป็นเป้าหมายอันดับหนึ่งสำหรับกอร์บาชอฟ เพราะการรุกรานสันติภาพของสหภาพโซเวียตจะดูไม่น่าเชื่อถือตราบดีที่อัฟกานิสถานยังถูกยึดครอง มีการเปิดการเจรจาที่กรุงเจนีวาและเปลี่ยนหัวหน้ารัฐบาลอัฟกานิสถานจากนายบาบริก การ์มาล ซึ่งคอยถ่วงการเจรจาเป็นนายพลนาจีบูลเลาะห์ (Najibullah) เมื่อวันที่ ๔ พฤษภาคม ๑๙๘๖ ภายหลังการประชุมสุดยอดระหว่างเรแกนกับกอร์บาชอฟที่กรุงวอชิงตันในเดือนธันวาคม ๑๙๘๗ สถานการณ์ก็คลี่คลายอย่างรวดเร็ว สหภาพโซเวียตทำทุกอย่างเพื่อให้มีการหยุดยิงและจัดตั้งรัฐบาลผสม การเจรจาสีฝ่ายระหว่างรัฐบาลคาบูล ปากีสถาน สหภาพโซเวียต และสหรัฐอเมริกา สำเร็จเป็นข้อตกลงถอนทหารโซเวียตเมื่อวันที่ ๑๔ เมษายน ๑๙๘๘ แม้ว่าจะมีความยุ่งยากในการบังคับใช้ข้อตกลง แต่การถอนทหารโซเวียตก็เสร็จสิ้นเมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๑๙๘๙ ภายในระยะเวลาที่กำหนด

กรณีพิพาทอื่น ๆ ซึ่งสหภาพโซเวียตไม่ได้เข้าไปเกี่ยวข้องโดยตรงอย่างในสงครามอัฟกานิสถาน แต่ให้การสนับสนุนทางการเมืองและการเงิน ก็สงบลงด้วยเหตุผลทำนองเดียวกัน กรณีเวียดนามเข้าแทรกแซงในกัมพูชานั้น เวียดนามเริ่มถอนทหารตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน ๑๙๘๗ และประกาศเสร็จสิ้นการถอนทหาร

ทั้งหมดเมื่อวันที่ ๕ เมษายน ๑๙๘๙ ฝรั่งเศสเชื้อเชิญทุกกลุ่ม ตั้งแต่อดีตกษัตริย์ นโรดม สีหนุ จนถึงนายกรัฐมนตรีฮุนเซน มาประชุมกำหนดอนาคตกัมพูชาที่ กรุงปารีสในเดือนสิงหาคม ๑๙๘๙ แต่ไม่บรรลุผล หลังจากเวียดนามถอนทหาร ออกไปแล้ว สงครามกลางเมืองก็กลับมารุนแรงอีกครั้ง องค์การสหประชาชาติ พยายามแก้ปัญหาที่กัมพูชาโดยสามารถจัดประชุมเขมรสี่ฝ่าย (กันยายน ๑๙๙๐) และบรรลุข้อตกลงหยุดยิง ในที่สุดทุกฝ่ายลงนามในข้อตกลงสันติภาพเมื่อวันที่ ๒๓ ตุลาคม ๑๙๙๑ โดยให้กัมพูชาอยู่ภายใต้อำណัติขององค์การสหประชาชาติ จนกว่าการเลือกตั้งทั่วไปจะแล้วเสร็จ มติคณะมนตรีความมั่นคงที่ ๙๔๕ (๒๘ กุมภาพันธ์ ๑๙๙๒) กำหนดให้ส่งเจ้าหน้าที่ ๒๒,๐๐๐ คน เข้าไปในกัมพูชาและจัด ตั้งองค์กรบริหารชั่วคราวแห่งสหประชาชาติในกัมพูชา (United Nations Transitional Authority in Cambodia หรือ UNTAC) มีหน้าที่นำกัมพูชาไปสู่ สันติภาพ แม้ว่าจะถูกขัดขวางจากเขมรแดงแต่ UNTAC ก็ประสบความสำเร็จใน การจัดการเลือกตั้งทั่วไป (พฤษภาคม ๑๙๙๓) และเสร็จสิ้นภารกิจ (พฤศจิกายน ๑๙๙๓) โดยได้ผลลัพธ์ค่อนข้างเป็นบวก

ความตึงเครียดที่ลดลงในคาบสมุทรอินโดจีนนี้แสดงให้เห็นว่าความ พยายามของกอร์บาเชฟในการรื้อฟื้นความสัมพันธ์กับจีนประสบความสำเร็จ โดยกอร์บาเชฟประกาศที่ลาติวอสต็อก (๒๘ กรกฎาคม ๑๙๘๖) ว่าพร้อมสร้าง บรรยากาศการเป็นเพื่อนบ้านที่ดี การเยือนจีนของกอร์บาเชฟ (๑๖ - ๑๘ พฤษภาคม ๑๙๘๙) ช่วยให้ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียตกลับมาเป็น ปกติ และดีขึ้นเมื่อเลขาธิการใหญ่พรรคคอมมิวนิสต์จีนเยือนกรุงมอสโก (พฤษภาคม ๑๙๙๑) เช่นเดียวกับประธานาธิบดีเจียง เจ๋อหมิน (Jiang Zemin) (กันยายน ๑๙๙๔)

สงครามอิหร่าน - อิรักยุติลงเช่นกันเมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม ๑๙๘๘ หลัง สู้รบกันมา ๘ ปี และคร่าชีวิตคนไป ๑ ล้านคน แม้อิรักจะมีกองทัพอากาศที่เหนือกว่า แต่ปฏิบัติการทั้งหมดที่กระทำต่อพรมแดน เมือง และแท่นขุดเจาะน้ำมันของ

อิหร่านล้มเหลวเพราะเจอการต้านทานที่มีประสิทธิภาพ และอิหร่านยังรุกรกลับโดยยึดเมืองอัล - ฟาร์ (Al - Faw) ไว้ได้ในเดือนกุมภาพันธ์ ๑๙๘๖ ซึ่งต้องรอถึงเดือนเมษายน ๑๙๘๘ กว่าอิรักจะยึดกลับคืนมาได้ การสู้รบมีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นเนื่องจากการใช้ชีปนาวุธและอาวุธเคมี แต่สงครามนี้ไม่เป็นที่สนใจของนานาชาติพร้อมกับมีการส่งมอบอาวุธให้คู่สงครามจนกระทั่งความขัดแย้งเริ่มลุกลามโดยมีปัจจัยสองประการ ปัจจัยแรก อิหร่านเริ่มทำสงครามบ่อนทำลายและก่อการร้ายโดยอยู่เบื้องหลังการจับตัวประกันและการลอบวางระเบิดในกรุงปารีสในเดือนกันยายน ๑๙๘๖ จนอิหร่านและฝรั่งเศสตัดความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกัน นอกจากนี้ยังสนับสนุนการจลาจลที่นครมกเกห์ (๓๑ กรกฎาคม ๑๙๘๗) เพื่อต่อต้านราชวงศ์ที่ปกครองสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของอิสลาม

ปัจจัยที่สองคือมีการสู้รบในอ่าวเปอร์เซียและโจมตีขบวนเรือสินค้า กลายเป็นภัยคุกคามต่อการลำเลียงน้ำมัน ประเทศตะวันตกจึงส่งเรือรบเข้าไปในอ่าวเมื่อเดือนสิงหาคม ๑๙๘๗ เพื่อคุ้มครองประเทศผู้ผลิตน้ำมันต่าง ๆ ในอ่าวเปอร์เซีย และขัดขวางการแสวงประโยชน์จากวิกฤตของสหภาพโซเวียต รวมถึงรักษาเส้นทางเข้าถึงแหล่งน้ำมันอีกด้วย

ในที่สุดความอ่อนล้าของกำลังพล การกลับมาเป็นฝ่ายรุกของกองทัพอิหร่าน และแรงกดดันจากนานาชาติทำให้อิหร่านและอิรักยอมตกลงหยุดยิงเมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๑๙๘๗ ตามการร้องขอขององค์การสหประชาชาติและเริ่มต้นการเจรจา จนมีการประกาศข้อตกลงหยุดยิงโดยนายเปเรซ เดอคูแยร์ (Perez de Cuellar) เลขาธิการใหญ่องค์การสหประชาชาติเมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม ๑๙๘๘ และเริ่มมีผลบังคับในวันที่ ๒๐ สิงหาคม หลังจากที่มีผู้สังเกตการณ์ของสหประชาชาติจำนวน ๓๕๐ คน เข้าไปในพื้นที่การรบแล้ว

อย่างไรก็ตาม ความตึงเครียดในอ่าวเปอร์เซียยังไม่หมดสิ้นไปหลังสงครามอิหร่าน - อิรักยุติลง หรือหลังการรื้อฟื้นความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างอิหร่าน

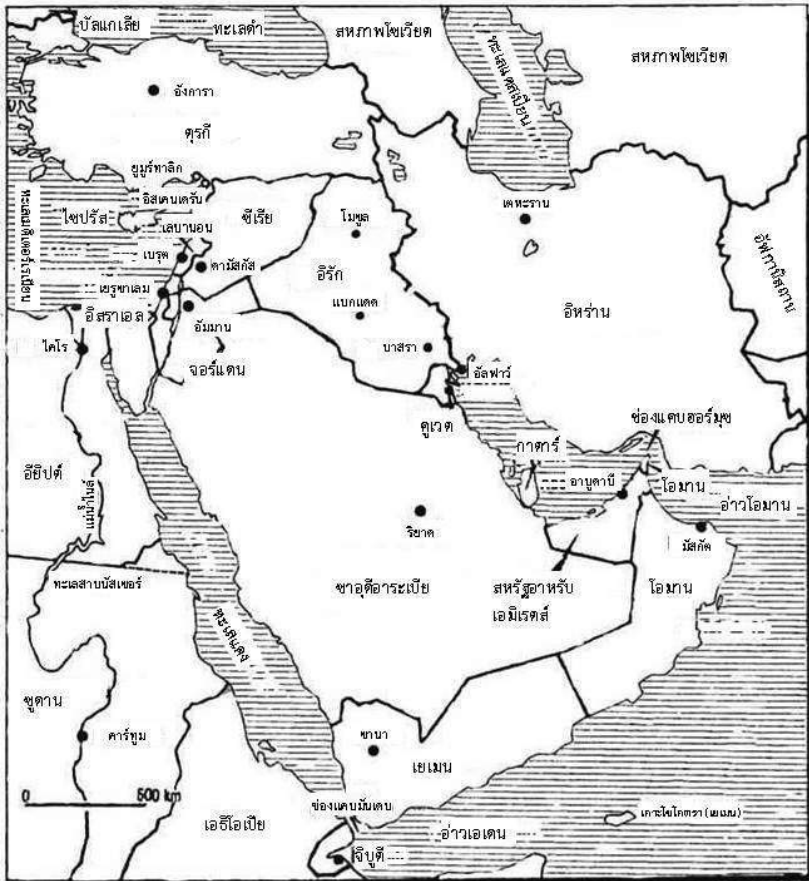
กับฝรั่งเศสเมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน ๑๙๘๘ ภายหลังตัวประกันชาวฝรั่งเศสถูกปล่อย และการเสียชีวิตของอิหม่ามโคมัยนี (๓ มิถุนายน ๑๙๘๙)

สงครามอ่าวอันเกิดจากการที่อิรักเข้ายึดคูเวตนำบรรยากาศแห่งสงคราม มาสู่โลกอีกครั้งเป็นเวลา ๗ เดือน โดยการรบกินเวลา ๖ สัปดาห์ เบื้องหลัง การพิพาทระหว่างอิรักกับคูเวตนี้แอบแฝงความต้องการของอิรัก ที่จะเป็นผู้นำโลก อาหรับ และความจำเป็นในการปกป้อง “ยู่งฉางน้ำมัน” หรืออ่าวเปอร์เซียของ ประเทศตะวันตก สำหรับอิรัก การจะได้มาซึ่งทางออกสู่ทะเลอย่างแท้จริงนั้นต้อง ยึดพื้นที่ทั้งหมดหรือส่วนหนึ่งของคูเวต ซึ่งเป็นอาณาจักรของราชวงศ์อัล - ซาบาห์ (al - Sabah) ภายใต้การอารักขาของอังกฤษและได้รับเอกราชในปี ๑๙๖๑ คูเวต มีทรัพยากรน้ำมันจำนวนมหาศาล จึงเป็นที่ดึงดูดประเทศที่มีหนี้สินอย่างอิรัก ซึ่งก็กล่าวหาคูเวตว่าพวยราคาน้ำมันให้อยู่กับที่ และอิรักยังประสบความสำเร็จใน การกดดันให้โอเปกขึ้นราคาน้ำมันจากบาร์เรลละ ๑๘ ดอลลาร์ เป็น ๒๑ ดอลลาร์ เมื่อวันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๑๙๙๐

ภายหลังความตึงเครียดยาวนานหลายสัปดาห์และการเจรจาที่ไม่บรรลุ ผล กองทัพอิรักซึ่งเชี่ยวชาญการรบจากการทำสงครามกับอิหร่านและมี ยุทธโศภณจำนวนมากจากสหภาพโซเวียตและฝรั่งเศส ก็บุกยึดคูเวตเมื่อวันที่ ๒ สิงหาคม และผนวกเข้ากับอิรักเมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม ๑๙๙๐

สหรัฐอเมริกาและพันธมิตรจำนวนหนึ่งตอบโต้การละเมิดกฎหมาย ระหว่างประเทศที่ชัดเจนนี้ด้วยการวางกำลังทหารขนาดใหญ่ในซาอุดีอาระเบีย โดยมีเป้าหมายเพื่อปกป้องประเทศในอ่าวเปอร์เซียจากการทำสงครามขยาย อาณาเขตของอิรัก และกดดันอิรักด้วยการปิดล้อมทางเศรษฐกิจ ซึ่งได้รับการ สนับสนุนจากคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติเมื่อวันที่ ๖ สิงหาคม โดยมีการโหวตรับรองตามมติที่ ๑๖๖๑

แผนที่ทางการเมืองของตะวันออกใกล้ (ปี ๑๙๘๕)

เพื่อป้องกันการเปิดแนวรบสองด้าน อิรักตัดสินใจคืนดินแดนที่ตนเองยึดมาได้ให้แก่อิหร่านเมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม หลังจากเป็นเดิมพันของสงครามที่กินเวลานาน ๘ ปี และกลับไปยึดถือข้อตกลงของปี ๑๙๗๕ ตามเดิม และอิรักยังห่วงงเห็นยิวชาวต่างชาติที่อยู่ในคูเวตและอิรักเพื่อใช้เป็นตัวประกัน วิกฤตอ่าวเปอร์เซียครั้งนี้เป็นความตึงเครียดระดับนานาชาติที่ส่งผลกระทบอย่างร้ายแรงต่อการผลิตน้ำมัน ทำให้ราคาน้ำมันปรับตัวสูงขึ้นและตลาดหลักทรัพย์ตกต่ำ

ประชาคมระหว่างประเทศแสดงความกระตือรือร้นอย่างมากในการเผชิญวิกฤตที่รุนแรงที่สุดในยุคหลังสงครามเย็นครั้งนี้ สหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต ประณามการรุกรานของอิรักเป็นเสียงเดียวกัน คณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติมีมติแล้วมติเล่าโดยไม่ถูกขัดขวางจากการใช้สิทธิยับยั้ง ส่วนสหรัฐอเมริกาก็รวบรวมกองทัพขนานตมหิมาไว้ในซาอุดีอาระเบียโดยถอนทหารของตนหนึ่งในสามออกจากยุโรป ซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นไปได้โดยหากปราศจากการสิ้นสุดของสงครามเย็นและความนิ่งเฉยของสหภาพโซเวียต ขณะที่สหภาพโซเวียตก็ละทิ้งอิรักซึ่งเป็นพันธมิตรหลักในตะวันออกไกล

ขณะที่การเคลื่อนย้ายกองกำลังเข้ามาในอ่าวเปอร์เซียกำลังดำเนินการข่มขู่และไมยอมอ่อนข้อซึ่งกันและกันก็เข้มข้นมากขึ้นทั้งจากฝั่งอิรักและสหรัฐอเมริกา การผสมกำลังนานาชาติต่อต้านอิรักยาล้อมสหรัฐอเมริกา (๔๐๐,๐๐๐ คน) มีกำลังทั้งจากประเทศตะวันตก (อังกฤษ ๒๙,๐๐๐ คน ฝรั่งเศส ๑๒,๐๐๐ คน) และประเทศอาหรับ (ซาอุดีอาระเบีย อียิปต์ ซีเรีย และโมร็อกโก) ยุทธการเปิดตัวภายใต้ชื่อว่า “พายุทะเลทราย” มีด้วยกัน ๒ ห้วง ห้วงแรกเป็นการทิ้งระเบิดอย่างหนักเริ่มตั้งแต่วันที่ ๑๗ มกราคม ๑๙๙๑ และตามด้วยการรุกทางภาคพื้นระหว่างวันที่ ๒๔ - ๒๘ กุมภาพันธ์ ยุทธการดังกล่าวประสบความสำเร็จ สามารถปลดปล่อยคูเวตและเข้ายึดพื้นที่ของอิรักได้ส่วนหนึ่ง แต่ไม่สามารถโค่นล้มซัดดัม ฮุสเซนได้ ขณะที่ซัดดัมยังมีเครื่องมือสำหรับปราบปรามกบฏภายในประเทศ (ชีอะห์และเคิร์ด) แม้ว่าการปราบปรามชาวเคิร์ดจะเป็นไปอย่างรุนแรง แต่สหรัฐอเมริกาปฏิเสธไม่เข้าแทรกแซง คณะมนตรีความมั่นคงมีมติที่ ๖๘๗ (เมษายน ๑๙๙๑) กำหนดเงื่อนไขการหยุดยิงอย่างเป็นทางการ บังคับอิรักให้ชดเชยค่าปฏิกรรมสงคราม และทำลายอาวุธอานุภาพทำลายล้างสูงของตนเพื่อลดรอนศักยภาพในการรุกรานในอนาคต

แอฟริกาถูกทอดทิ้ง

การสิ้นสุดของสงครามเย็นน่าจะทำให้ความขัดแย้งในแอฟริกาสงบลง แต่ทำได้เป็นเช่นนั้นไม่ เนื่องจากการเผชิญหน้าระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์และการขยายตัวของกลุ่มกองโจรกำลังทวีจำนวนมากขึ้นในทวีปซึ่งถูกทอดทิ้งและเต็มไปด้วยหนี้สินและความด้อยพัฒนา เมื่อการแบ่งค่ายจบลง แอฟริกาก็สิ้นสภาพการเป็นديمพันธ์ในการแข่งขันระหว่างค่ายทั้งสองและสูญเสียความสำคัญทางยุทธศาสตร์และการทูตไป อย่างไรก็ตาม กลุ่มพลังต่างๆ ที่เป็นปรปักษ์กันยังคงมีอยู่ได้แก่ การแผ่ขยายของกระแสมุสลิมหัวรุนแรง การมีอยู่อย่างเป็นพลวัตของศรัทธาคาทอลิก (การเสด็จเยือนของพระสันตะปาปาจอห์น ปอลที่ ๒ ในปี ๑๙๘๒, ๑๙๘๕, ๑๙๙๐, ๑๙๙๒, ๑๙๙๓ และ ๑๙๙๕) และความก้าวหน้าที่ประชาธิปไตยเหนือระบอบเผด็จการ

การแก้ไขปัญหานามิเบียและสงครามกลางเมืองในแองโกลา ตั้งแต่ได้รับเอกราชในปี ๑๙๗๕ แองโกลาไม่เคยพบกับสันติภาพ ขบวนการประชาชนเพื่อการปลดปล่อยแองโกลา (MPLA) ถูกต่อต้านจากแนวร่วมอื่น ๆ อีก ๒ แนวร่วมคือแนวร่วมปลดปล่อยแห่งชาติแองโกลา (National Liberation Front of Angola หรือ FNLA) และสหภาพแห่งชาติเพื่อเอกราชสมบูรณ์ของแองโกลา (UNITA) กลุ่มหลังนี้อยู่ภายใต้การนำของนายโจนาส ซาวิมบี (Jonas Savimbi) ซึ่งในปี ๑๙๘๖ สามารถควบคุมพื้นที่ได้ถึงหนึ่งในสามของแองโกลา รัฐบาลแองโกลาได้รับการสนับสนุนจากสหภาพโซเวียต คิวบา และเยอรมนีตะวันออก ส่วน UNITA ได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกาและแอฟริกาใต้ และ UNITA ยังช่วยเหลือแอฟริกาใต้ในการไล่ล่ากลุ่มแนวร่วมติดอาวุธชาตินิยมนามิเบียที่ได้รับการสนับสนุนจาก MPLA อีกด้วย อันที่จริง สันนิบาตชาติยกนามิเบียให้อยู่ในอาณัติของแอฟริกาใต้ในปี ๑๙๒๐ แต่ต่อมามีการสหประชาชาติถอนอาณัติดังกล่าวในปี ๑๙๖๖ และรับรององค์การประชาชนแอฟริกาตะวันตกเฉียงใต้ (South West Africa People's Organization : SWAPO) ให้เป็นตัวแทนหนึ่งเดียวของ

ประชาชนชาวนามิเบียในปี ๑๙๗๓ ทำให้ SWAPO ทำสงครามกองโจรต่อต้านแอฟริกาใต้เรื่อยมา ขณะที่ UNITA ก็ประสบความสำเร็จในการทำสงครามกองโจรต่อต้านลัทธิมาร์กซิสต์และบีบบังคับให้รัฐบาลแองโกลาต้องอุทิศงบประมาณถึงหนึ่งมาเป็นค่าใช้จ่ายทางทหาร การพิพาทรุนแรงขึ้นตั้งแต่ปี ๑๙๘๕ เมื่อสหรัฐอเมริกาเพิ่มแรงกดดันและกระชับความสัมพันธ์กับสหภาพโซเวียตมากขึ้น (พฤษภาคม ๑๙๘๖) ช่วงปลายปี ๑๙๘๗ จนถึงต้นปี ๑๙๘๘ เกิดการสู้รบอย่างรุนแรงแต่ก็ไม่มีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดได้ชัยชนะทางทหาร การเจรจาเพื่อแก้ปัญหาเสียดูอยู่กับเงื่อนไขของแอฟริกาใต้ที่จะยอมถอนทหารของตนออกจากรัฐนามิเบียและให้เอกราชแก่นามิเบียก็ต่อเมื่อควาถอนทหารออกจากแองโกลาและยุติการสนับสนุนทางทหารให้แก่ SWAPO การหารือระหว่างแองโกลา คิวบา แอฟริกาใต้ และสหรัฐอเมริกาบรรลุเป็นข้อตกลงหยุดยิงเมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม ๑๙๘๘ และการถอนทหารแอฟริกาใต้ออกจากแองโกลาเมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๑๙๘๘ นอกจากนี้ยังมีการลงนามในสนธิสัญญาอีกสองฉบับที่องค์การสหประชาชาติเมื่อวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๑๙๘๘ ซึ่งเตรียมการให้เอกราชแก่นามิเบีย (ประกาศเอกราชเมื่อวันที่ ๒๑ มีนาคม ๑๙๙๐) และให้ควาถอนทหารให้แล้วเสร็จก่อนวันที่ ๑ กรกฎาคม ๑๙๙๒ ทหารคิวบาเหล่านี้ช่วยจัดตั้งรัฐบาลนิยโมโซเวียต (ปี ๑๙๗๕) ในแองโกลา และคอยค้ำจุนรัฐบาลนี้ไว้ การถอนทหารคิวบาดังกล่าวจึงเป็นความล้มเหลวของสหภาพโซเวียตในความทะเยอทะยานที่มีต่อทวีปแอฟริกา มีการทำข้อตกลงสันติภาพในแองโกลาภายใต้การอุปถัมภ์ขององค์การสหประชาชาติ (พฤษภาคม ๑๙๙๑) แต่ต่อมาชัยชนะของผู้นำ MPLA นายเอดูอาโด ดอส ซานโตส (Eduardo dos Santos) ในการเลือกตั้งประธานาธิบดี (กันยายน ๑๙๙๒) ถูกคัดค้านจากผู้นำ UNITA ถือเป็นสัญญาณของการเริ่มสงครามกลางเมืองครั้งใหม่ในแองโกลาซึ่งแผ่ขยายไปทั่วประเทศ รัฐบาลแองโกลากับ UNITA ตกลงทำสนธิสัญญาสันติภาพกันอีกครั้งในเดือนพฤศจิกายน ๑๙๙๔ ทำให้เกิดความหวังที่จะพบกับสันติภาพในแองโกลาภายหลังอยู่ในภาวะสงครามกลางเมืองมายี่สิบปี ขณะที่ไนโมซัมบิก มีการเลือกตั้งเสรีครั้งแรกในเดือนตุลาคม ๑๙๙๔

ชาฮาราตะวันตก แม้ว่าแนวร่วมโพลีซารีโอ (Polisario Front) จะประสบความสำเร็จทางการทูตและการทหาร แต่โมร็อกโกก็ไม่หยุดสร้างความได้เปรียบ การประนีประนอมอย่างน่าตื่นตาตื่นใจระหว่างโมร็อกโกกับแอลจีเรียในเดือน พฤษภาคม ๑๙๘๘ หลังจากตัดความสัมพันธ์กันมากกว่า ๑๒ ปี ช่วยให้แอลจีเรีย ยุติการให้ความช่วยเหลือแก่แนวร่วมโพลีซารีโอ ส่วนแนวร่วมโพลีซารีโอยอมรับ การหยุดยิงตั้งแต่วันที่ ๓๐ สิงหาคม ๑๙๘๘ และยอมให้มีการลงประชามติเพื่อให้ ชาวชาห์ราวีเลือกระหว่างแยกตัวเป็นเอกราชหรือผนวกเข้ากับโมร็อกโกภายใต้การ ควบคุมจากองค์การสหประชาชาติและกองกำลังรักษาสันติภาพที่เริ่มปฏิบัติ ภารกิจในเดือนเมษายน ๑๙๙๑

ขาด กระบวนการสันติภาพที่เริ่มขึ้นตั้งแต่มีการหยุดยิงเมื่อวันที่ ๑๑ กันยายน ๑๙๘๗ ดูเหมือนจะไปได้ดี ซาตและลิเบียกลับมามีความสัมพันธ์ทางการ ทูตขึ้นปกติเมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม ๑๙๘๘ และลงนามร่วมกันในข้อตกลงกำหนดกรอบ การแก้ปัญหาข้อพิพาททางดินแดนระหว่างซาตกับลิเบียเมื่อวันที่ ๓๑ สิงหาคม ๑๙๘๘ อธิปไตยของซาตเหนือฉนวนอุซุ (Aouzou Strip) (๑๑๔,๐๐๐ ตาราง กิโลเมตร) ซึ่งถูกกองทัพลิเบียยึดครองตั้งแต่ปี ๑๙๗๓ ได้รับการรับรอง แต่ซาต ก็ยังไม่มีเสถียรภาพ (นายฮิสเซน ฮาเบร (Hissen Habré) ถูกนายไอดริส เดบี (Idriss Déby) ผู้นำอันดับสองซึ่งลิเบียติดอาวุธให้ โค่นล้มเมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม ๑๙๙๐)

ตะวันออกไกลไร้เสถียรภาพ

ตะวันออกไกลยังคงเป็นภูมิภาคที่อ่อนไหวและโกลาหลอยู่ต่อไป และ เชนิยูปัจจัยที่นำไปสู่ความไร้เสถียรภาพมากมาย ได้แก่ รายได้ที่ลดลงเนื่องจาก ราคาน้ำมันผันผวน การเพิ่มจำนวนประชากร การมีโครงสร้างรัฐที่อ่อนแอ การ ก่อการร้าย และการขยายตัวของแนวคิดอิสลามจารีตนิยม

การก่อการร้ายเริ่มแพร่ระบาดมาตั้งแต่ทศวรรษ ๑๙๖๐ แต่ทวีความ รุนแรงมากขึ้นในทศวรรษ ๑๙๘๐ มีการโจมตีในเลบานอนโดยเฉพาะอย่างยิ่ง

ในปี ๑๙๘๓ และในประเทศอื่น ๆ ในตะวันออกไกล โดยมุ่งกระทำต่อระบบคมนาคม (การจี้เครื่องบินโบอิงของสายการบินทีดับบลิวเอ (TWA) ในเดือนมิถุนายน ๑๙๘๕ และเรือแอกซิล ลอโร (Achille Lauro) ในเดือนตุลาคม ๑๙๘๕ และมีโจรสลัดปล้นอีกจำนวนมากในปี ๑๙๘๖) หรือวางระเบิดในนครหลวงต่างๆ ในยุโรปตะวันตก เช่น เวียนนา (ธันวาคม ๑๙๘๕) เบอร์ลิน (เมษายน ๑๙๘๖) โรมและปารีส (กันยายน ๑๙๘๖) เป็นต้น ผู้ก่อการมักเป็นกลุ่มกำลังขนาดเล็กซึ่งดำเนินการอย่างอิสระในทางทฤษฎีแต่เมื่อโอกาสอำนวยก็แปลงเป็นผู้รับใช้รัฐ เช่น ลิเบีย ซีเรีย และอิหร่าน ซึ่งประเทศเหล่านี้ใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองอย่างหนึ่ง

บรรดามหาอำนาจต่างมีปฏิริยาต่อสถานการณ์ใหม่นี้อย่างระมัดระวัง สหภาพโซเวียตล้มเลิกนโยบายสนับสนุนกลุ่มแนวคิดสุดโต่งทั้งหมดและยังปรับความสัมพันธ์กับอิสราเอลอีกด้วย ส่วนสหรัฐอเมริกาตัดสินใจถอนตัวออกจากเลบานอน แต่ก็ไม่ได้นิ่งเฉยต่อการก่อการร้ายแต่อย่างใด เห็นได้จากปฏิบัติการของเครื่องบินขับไล่สหรัฐอเมริกาสกัดจับเครื่องบินบรรทุกโจรสลัดที่จี้เรือแอกซิล ลอโร และการทิ้งระเบิดกรุงตริโปลีและเมืองเบนกาซีในเดือนเมษายน ๑๙๘๖ รวมถึงการยิงเครื่องบินมิก ๒๓ ของลิเบียสองลำ (มกราคม ๑๙๘๙)

เลบานอน การถอนตัวของกองกำลังรักษาสันติภาพในเดือนกุมภาพันธ์ ๑๙๘๔ และการถอนทหารอิสราเอลออกจากภาคใต้ของเลบานอน ทำให้ซีเรียกลับมาใช้อำนาจอีกครั้ง (กรกฎาคม ๑๙๘๖) หลังจากถอนกำลังออกจากกรุงเบรุตในเดือนสิงหาคม ๑๙๘๒ เลบานอนถลำลึกเข้าสู่การต่อสู้ทางความเชื่อระหว่างชาวสุหนี่กับชาวชีอะห์ และกลายเป็นเดิมพันระหว่างซีเรียกับอิหร่านโดยการวางกำลังแนวร่วมติดอาวุธประจันหน้ากัน การสิ้นสุดวาระการดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีของนายอามีน คิมาญิล (Amine Gemayel) ในเดือนกันยายน ๑๙๘๘ ทำให้สถานการณ์กลับมาวุ่นวายอีกครั้ง ซีเรียต้องการขัดขวางการจัดตั้งรัฐเลบานอนที่เข้มแข็งและแสดงกำลังด้วยการยิงถล่มกรุงเบรุตตะวันออกอย่าง

หนัก การหยุดยั้งมีขึ้นเมื่อวันที่ ๒๒ กันยายน ๑๙๘๙ หลังต่อสู้กันเป็นเวลาหกเดือน ตามข้อตกลงทาอิฟ (Taif) (๒๒ ตุลาคม ๑๙๘๙) บทบาทและการคงกำลังของ ซีเรียในเลบานอนได้รับการรับรองจากประเทศอาหรับและประเทศมหาอำนาจ จึงช่วยให้การจัดการเลือกตั้งประธานาธิบดีคนใหม่ของเลบานอนเกิดขึ้นได้ (พฤศจิกายน ๑๙๘๙) ท่ามกลางความสับสนในหมู่ชาวคริสต์นิกายซีเรียที่มีท่าทีตอบสนองที่แตกต่างกัน การลงนามในสนธิสัญญาระหว่างซีเรียกับเลบานอน (๒๒ พฤษภาคม ๑๙๙๑) ทำให้ซีเรียมีบทบาทโดดเด่นที่สุดในเลบานอน

ความหวังที่จะเห็นสันติภาพในความขัดแย้งระหว่างอิสราเอลกับอาหรับ
ปัญหาปาเลสไตน์เลวร้ายลงเรื่อยมาจนถึงปี ๑๙๙๓ สืบเนื่องมาจากอิสราเอลไม่เปลี่ยนแปลงนโยบายทางการเมืองและปาเลสไตน์มีท่าทีแข็งกร้าวมากขึ้น เกิดการลุกฮือขึ้นในปี ๑๙๘๗ และลุกลามไปทั่วดินแดนยึดครอง ซึ่งเรียกการลุกฮือนี้ว่า อินทิฟาดา (Intifada หรือการลุกขึ้นสู้) ความรุนแรงของการปราบปรามสร้างความปั่นป่วนในสังคมอิสราเอลและยกระดับปัญหาปาเลสไตน์ไปสู่นานาชาติมากขึ้น

พีแอลโอจากระยะหลังที่เริ่มอ่อนแอและถดถอยลงนั้น กลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้ง (ร่วมประชุมสุดยอดสันนิบาตอาหรับที่แอลเจียร์ระหว่างวันที่ ๗ - ๙ พฤษภาคม ๑๙๘๘) เห็นได้จากการเชิญัสเซอร์ อาราฟัต ไปปรากฏตัวที่รัฐสภายุโรปที่สตราซบูร์ (๑๓ - ๑๔ กันยายน ๑๙๘๘) ขณะที่องค์การบริหารแห่งชาติปาเลสไตน์ (Palestinian National Council : PNC) ประกาศก่อตั้งรัฐปาเลสไตน์เมื่อวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๑๙๘๘ โดยยอมรับมติสหประชาชาติที่ ๒๔๒ (ออกมาภายหลังสงครามหกวัน) และรับรองการมีอยู่ของรัฐอิสราเอลอย่างไม่เป็นทางการ นอกจากนี้ ประเทศมหาอำนาจทั้งหลายเปลี่ยนแปลงบทบาทของตนไปมาก ตั้งแต่กอร์บาเชฟขึ้นสู่อำนาจ สหภาพโซเวียตพยายามรื้อฟื้นความสัมพันธ์กับอิสราเอล เช่น ต้อนรับคณะเจรจาของอิสราเอลในเดือนกรกฎาคม ๑๙๘๘ ที่กรุงมอสโก และอนุญาตให้ชาวยิวโซเวียตอพยพไปอิสราเอลได้ เป็นต้น

ขณะที่สหรัฐอเมริกาประกาศเมื่อวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๑๙๔๘ ว่าพร้อมเปิดการเจรจาอย่างจริงจังกับผู้แทนของฟีแอลโอ การหารือเบื้องต้นถูกจัดขึ้นที่ตูนิส แต่วิกฤตการณ์เมืองอันยาวนานในอิสราเอล (มีนาคม - มิถุนายน ๑๙๔๐) และท่าทีแข็งกร้าวของรัฐบาลของนายชามียร์ (Shamir) ทำให้การเจรจาไม่คืบหน้า แม้จะมีความพยายามจากอียิปต์ [แผนการมูบารัค (Moubarak)] และสหรัฐอเมริกา (แผนการเบเกอร์) แล้วก็ตาม มีการเผชิญหน้าที่นองเลือดเพิ่มมากขึ้นจนทำให้คณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติโหวตมติคุ้มครองชาวปาเลสไตน์ในเขตยึดครอง (๒๐ ธันวาคม ๑๙๔๐) สงครามอ่าวและการผนวกกำลังต่อต้านอิรักผลักดันให้รัฐมนตรีต่างประเทศสหรัฐอเมริกา นายเจมส์ เบเกอร์ (James Baker) มีแนวคิดที่จะจัดการประชุมระดับนานาชาติเกี่ยวกับปัญหาตะวันออก โดยดึงเอาคู่กรณีหลัก ๆ เข้าร่วม การประชุมเพื่อสันติภาพภายใต้การอุปถัมภ์ของสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตจึงเปิดตัวขึ้นที่กรุงมาดริดเมื่อวันที่ ๓๐ ตุลาคม ๑๙๔๑ ซึ่งเป็นครั้งแรกที่รวบรวมเอาทั้งอิสราเอล ประเทศอาหรับ และปาเลสไตน์มานั่งเจรจาร่วมกัน ต่อมาภายหลังชัยชนะของพรรคแรงงานในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน (๒๓ มิถุนายน ๑๙๔๒) รัฐบาลใหม่ของอิสราเอลรื้อฟื้นกระบวนการสันติภาพในตะวันออกไกลอีกครั้งโดยยอมรับมติสหประชาชาติที่ ๒๔๒ เป็นบางส่วน และประกาศระงับการตั้งถิ่นฐานของชาวยิวบางส่วนในเขตยึดครองซึ่งก็ยังคงมีความตึงเครียดอยู่

ภายหลังการเจรจาลับระหว่างอิสราเอลกับฟีแอลโอ มีการลงนามในข้อตกลงรับรองซึ่งกันและกันที่กรุงวอชิงตันเมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน ๑๙๔๓ “คำประกาศว่าด้วยหลักการเกี่ยวกับการตกลงเป็นการชั่วคราวเพื่อการปกครองตนเอง” กำหนดให้เขตยึดครองมีอำนาจปกครองตนเองและอิสราเอลถอนทหารออกจาก “ฉนวนกาซาและบริเวณโดยรอบเมืองเยรีโค (Jericho) ก่อนในขั้นต้น” ต่อมาองค์การบริหารปาเลสไตน์เข้าไปตั้งที่ทำการในเดือนพฤษภาคม ๑๙๔๔ ส่วนอิสราเอลและจอร์แดนลงนามในสนธิสัญญาสันติภาพ (๒๖ - ๒๗ ตุลาคม ๑๙๔๔) และสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกัน (พฤศจิกายน ๑๙๔๔)

สถานการณ์ในอเมริกากลางและอเมริกาใต้

ในอเมริกากลาง แม้ว่าในอดีตจะได้รับผลกระทบจากสงครามเย็น แต่สถานการณ์ทางการเมืองคลายความตึงเครียดลง สงครามกลางเมืองในนิการากัว และเอลซัลวาดอร์ยุติลงได้และเกิดการปรองดองในชาติ เกือบทุกหนทุกแห่งการเลือกตั้งเสรีดำเนินไปโดยไม่มีอุปสรรค แนวทางการปฏิรูปโครงสร้างทางเศรษฐกิจของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) เริ่มส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจในอาร์เจนตินาและชิลี ส่วนความพยายามรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในภูมิภาค (MERCOSUR หรือตลาดร่วมอเมริกาใต้ตอนล่าง) ก็สำเร็จด้วยดี

บทบาทของสหภาพโซเวียตเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก การเยือนคิวบา (เมษายน ๑๙๘๙) ของกอร์บาชอฟดูเหมือนจะไม่สามารถโน้มน้าวฟิเดล กัสโตร ให้เห็นดีเห็นงามกับนโยบายเปเรสตรอยกาได้ สหภาพโซเวียตจึงเริ่มลดความสัมพันธ์กับคิวบาด้วยการถอนทหารโซเวียต (ฤดูร้อนปี ๑๙๙๑) และเลิกให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจแก่คิวบา ส่วนสหรัฐอเมริกาที่สนใจ “สวนหลังบ้าน” ของตนอย่างเต็มที่แต่มีนโยบายที่กว้างไปมาระหว่างการนิ่งเฉย (หรืออาศัยความร่วมมือแบบทวิภาคีผ่านองค์การรัฐอเมริกัน) กับการแทรกแซง แต่การอ้างความมั่นคงแห่งชาติของสหรัฐอเมริกาเพื่อแทรกแซงก็ไม่มีความชอบธรรมอีกต่อไป จึงเปลี่ยนมาอ้างการปราบปรามยาเสพติดที่กำลังระบาดหนักแทน

นิการากัว แม้ว่าสภาองเกรสจะไม่เห็นชอบ แต่ประธานาธิบดีเรแกน ก็ยังต้องการช่วยเหลือกลุ่มกบฏต่อต้านซานดินิสตาที่มีชื่อว่ากลุ่มคอนทราสอยู่ มีการส่งมอบเงินอย่างผิดกฎหมาย (กรณีอื้อฉาว “Irangate”) แต่ในที่สุดรัฐบาลสหรัฐอเมริกาตัดสินใจยุติให้ความช่วยเหลือทางทหารแก่กลุ่มคอนทราส (มีนาคม ๑๙๘๘) แต่ก็รับไม่ได้เช่นกันที่สหภาพโซเวียตยังคงส่งมอบอาวุธให้แก่ซานดินิสตาต่อไป

ผู้นำประเทศอเมริกากลาง ๕ ประเทศ เสนอแนวทางแก้ปัญหาทางการเมือง (๗ สิงหาคม ๑๙๘๗) โดยให้ยึดการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตย การสร้างสันติภาพและความร่วมมือระดับภูมิภาค มีการทำข้อตกลงหยุดยิงระหว่างประธานาธิบดีนิการากัว นายออร์เตกา (Ortega) กับกลุ่มคอนทราส (๒๓ มีนาคม ๑๙๘๘) การเลือกตั้งเสรีมีขึ้นในเดือนกุมภาพันธ์ ๑๙๙๐ ภายใต้การรักษาความปลอดภัยของกองกำลังสหประชาชาติ ปรากฏว่าผลการเลือกตั้งที่ออกมาตรงข้ามกับที่คาดการณ์กันไว้ กล่าวคือนางวิโอเลตตา ชามอร์โร (Violeta Chamorro) หัวหน้าพรรคสหภาพฝ่ายค้านแห่งชาติ (National Opposition Union) มีชัยชนะเหนือประธานาธิบดีครบวาระ นายออร์เตกาซึ่งเป็นผู้สมัครฝ่ายขานตินิสตา สหรัฐอเมริกาจึงยกเลิกการคว่ำบาตร ส่วนกลุ่มคอนทราสยุบเลิกองค์กร จึงเกิดคำถามว่าสงครามกลางเมืองในนิการากัวยุติลงแล้วใช่หรือไม่

ปานามา หลังจากที่สหรัฐอเมริกากดดันทางการทูตเป็นเวลาสองปี ในที่สุดก็เปิดปฏิบัติการทางทหารโดยใช้ชื่อว่า “เหตุผลที่ถูกต้อง (Operation Just Cause)” เมื่อวันที่ ๒๐ ธันวาคม ๑๙๘๙ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรื้อฟื้นกระบวนการประชาธิปไตย แต่อันที่จริงปฏิบัติการดังกล่าวมีเป้าหมายขับไล่นายพลโนรีเอกา (Noriega) ออกจากอำนาจและจับกุมเขา เนื่องจากนายพลโนรีเอกาเปลี่ยนแปลงผลการเลือกตั้งซึ่งฝ่ายค้านเป็นผู้ชนะ (พฤษภาคม ๑๙๘๙) การปฏิเสธไม่ร่วมมือกับสหรัฐอเมริกาในการต่อต้านระบอบขานตินิสตาของนายพลโนรีเอกาไม่ได้เป็นสาเหตุเพียงประการเดียวของการแทรกแซง เพราะความจริงการพิพาทระหว่างสองประเทศนี้เกี่ยวข้องกับพื้นที่บริเวณคลองปานามาซึ่งถูกมอบให้สหรัฐอเมริกาเป็นการถาวรตามสนธิสัญญาปี ๑๙๐๓ และสหรัฐอเมริกาคุ้มครองบริเวณดังกล่าวด้วยกำลังพล ๑๒,๐๐๐ คน ต่อมาประธานาธิบดีคาร์เตอร์และประธานาธิบดีปานามา นายโอมาร์ ตอร์ริยอส (Omar Torrijos) ลงนามในข้อตกลง (กันยายน ๑๙๗๗) ยกพื้นที่คลองคืนให้แก่สาธารณรัฐปานามาก่อนวันที่ ๓๑ ธันวาคม ๑๙๙๙

เอลซัลวาดอร์ รัฐบาลและกลุ่มกบฏลงนามในข้อตกลงสงบศึก (๓๑ ธันวาคม ๑๙๙๑) ถือเป็นการยุติสงครามกลางเมืองที่คร่าชีวิตคนไปเกือบ ๙๐,๐๐๐ คน ในเวลา ๑๒ ปี ความสมานฉันท์แห่งชาตินี้ได้รับการรับรองในเดือนธันวาคม ๑๙๙๒ และอยู่ภายใต้การรักษาความปลอดภัยของกองกำลังสหประชาชาติ (ONUSAL)

แผนที่ทางการเมืองของอเมริกากลาง

ที่มา : Le Monde

เฮติ การลี้ภัยออกนอกประเทศของฌ็อง-โกลด ดูว์วาลีเย (ปี ๑๙๘๖) ไม่ได้ช่วยให้ประเทศพบกับความมีเสถียรภาพหรือความเป็นประชาธิปไตยเนื่องจากเกิดการรัฐประหารโดยกองทัพขึ้นในเดือนกันยายน ๑๙๙๑ แต่ต่อมา มติลงโทษของสหประชาชาติและแรงกดดันจากสหรัฐอเมริกาทำให้รัฐบาลทหารยอมอ่อน

ข้อในที่สุด (กันยายน ๑๙๔๔) การดูแลความสงบเรียบร้อยของกองกำลังสหประชาชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งทหารอเมริกันช่วยให้การเลือกตั้งประธานาธิบดีเป็นไปได้โดยราบรื่นและนายอริสตีดี (Aristide) เป็นผู้ชนะ

ลักษณะอีกประการหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ใหม่ของโลกคือการกลับมามีบทบาทอีกครั้งขององค์การสหประชาชาติ ก่อนหน้านี้องค์การสหประชาชาติไม่สามารถบังคับให้มีการเคารพสันติภาพและป้องกันการเกิดความขัดแย้งได้ นอกจากนี้ยังมีผลงานเพียงเล็กน้อยในด้านการลดอาวุธ ซึ่งกลายเป็นว่าการเจรจาวิภาคิระหว่างสหรัฐอเมริกากับสหภาพโซเวียตต่างหากที่ทำให้การลดอาวุธคืบหน้า การอยู่ร่วมกันระหว่างรัฐขนาดมหึมาทั้งด้วยขนาดพื้นที่และจำนวนประชากร (เช่น จีนและอินเดีย เป็นต้น) กับรัฐขนาดเล็ก (เช่น เซเชลส์และเซาตูเม เป็นต้น) กลายเป็นความเหลื่อมล้ำอย่างมากภายในองค์การสหประชาชาติที่ยึดหลักความเท่าเทียมกันระหว่างรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในความรับผิดชอบทางการเงินที่มีต่อองค์การฯ แต่ในความเป็นจริง สหรัฐอเมริกาเพียงประเทศเดียวบริจาคเงินให้องค์การสหประชาชาติคิดเป็นร้อยละ ๒๕ ของงบประมาณทั้งหมดขององค์การฯ

องค์การสหประชาชาติกลายเป็นที่ประชุมของสมาชิกจำนวน ๑๘๕ ประเทศ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความตึงเครียดของโลกหลายชั่วอายุคน และถูกใช้เป็นที่เจรจาและเสนอความริเริ่มมากมาย องค์การสหประชาชาติกลับมาเป็นสถานที่สำหรับการปรึกษาหารืออีกครั้ง การมอบรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพของปี ๑๙๘๘ ให้กับกองกำลังรักษาสันติภาพขององค์การสหประชาชาตินำเกียรติภูมิขององค์การฯ กลับคืนมา การแสดงความเด็ดขาดในช่วงสงครามอ่าวแสดงถึงความต้องการให้มีการเคารพหลักกฎหมายระหว่างประเทศและทำให้บทบาทขององค์การสหประชาชาติเป็นที่ยอมรับ ซึ่งในอดีตก็เคยถูกร้องขอให้เข้าไปแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระดับภูมิภาคอยู่แล้ว (การนำนามิเบียไปสู่เอกราช การแก้ไขปัญหาแองโกลา สงครามอ่าว การจัดการปกครองในกัมพูชาอย่างสันติ การจัดการลง

ประชามติในสาธารณรัฐฝรั่งเศส และกรณีของเคอร์ติสสถาน โชมาลี และยูโกสลาเวีย) ช่วงระหว่างปี ๑๙๔๘ จนถึงปี ๑๙๙๒ องค์การสหประชาชาติมีจำนวนภารกิจรักษาสันติภาพเท่ากับจำนวนที่เคยทำในช่วงระยะเวลา ๔๐ ปีก่อนหน้านั้น และมีทหารหมวกเบเรตฟ้า (ผู้สังเกตการณ์ไม่ติดอาวุธ) กับทหารหมวกเหล็กฟ้า (ติดอาวุธ) จำนวน ๘๐,๐๐๐ คน ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในทุกทวีป อย่างไรก็ตาม องค์การสหประชาชาติมีความยากลำบากในการเข้าไปมีส่วนร่วมสร้างระเบียบโลกใหม่ขึ้นมา